

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра міжнародних відносин і регіональних студій

ПРАВКІНА ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПОДОЛАННІ
ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ БІДНОСТІ

Спеціальність: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини»

Робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»

Науковий керівник:

КУЛИК СЕРГІЙ МИХАЙЛОВИЧ

кандидат політичних наук,

доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 12

засідання кафедри міжнародних відносин

і регіональних студій

від 21 травня 2024 р.

завідувач кафедри _____ проф. Коцан Н.Н.

АНОТАЦІЯ

Правкіна О. О. Роль міжнародних організацій у подоланні глобальної проблеми бідності.

Рукопис. Випускна робота бакалавра спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації і регіональні студії, ОПП Міжнародні відносини. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 54 с. Українська мова.

Бакалаврська робота присвячена проблемам дослідження бідності як глобального явища за участю відомих міжнародних організацій. В ній у першому теоретичному розділі узагальнено поняття «бідність» та інші категорії, які пов'язані з глобальними проблемами зубожіння населення й діяльністю міжнародних організацій у цій серії міжнародної взаємодії. На теоретичному рівні розглянуто основні компоненти, форми й різновиди бідності у країнах світу, а також розкрито головні соціальні ризики, до яких може призвести бідність у різних сферах соціального розвитку держав. А також у бакалаврській роботі обґрунтовано використання різноманітних методів і методик дослідження ролі міжнародних організацій у подоланні проблем бідності у сучасних міжнародних відносинах. В роботі здійснено аналіз основних наукових публікацій з проблематики дослідження.

В другому розділі досліджено основні причини зниження рівня соціального достатку й появи бідності в регіонах світу, а також проаналізовано загальний стан поширення бідності у регіонах світу. Основними причинами появи бідності в регіонах світу є природні (кліматичні зміни, засухи, повені, землетруси, інші стихійні лиха); геополітичні (залежність сільського господарства й виробництва продуктів харчування від зональності, поясності, сезонності, рельєфу, висотності, баз сировини і переробки продукції, транспортної доступності, ресурсозабезпечення тощо); політичні (форми влади та система політичного управління й виборчої системи в державі, рівня демократизації суспільства, наявних політичних стратегій та засобів їх реалізації, наявності збройних конфліктів та можливої агресії з боку інших держав); фінансово-економічні (податкової та фінансової системи в державі, рівня економічного й господарчого розвитку держави, економічних реформ, низького рівня ВВП на душу населення й грошових доходів, зокрема, нестачі продуктів харчування та інших продуктів споживання соціумів тощо); законодавчо-правові (юридичної системи в державі, механізмів правового впливу на суспільство й функціонування суспільних інституції в країні, рівня юридичної грамотності населення та ін.); соціальні (соціальної та майнової стратифікація й структури зайнятості населення держави, етнічного й релігійного складу населення, рівня його освіти, безробіття, умов праці та проживання більшості громадян держави, рівня зубожіння населення, нестачі їжі, одягу житла, або досить високих цін на них при малих доходах і зарплатах у різних країнах тощо) та ін.

Порівняно рівні бідності держав світу на основі ВВП на душу населення, індексу людського розвитку, показника голоду, індексу бідності тощо. Визначено найбільш бідні регіони на планеті, які охоплюють території значних частини Африки, Південно-Східної Азії та Латинської Америки.

У третьому розділі бакалаврської роботи досліджено діяльність міжнародних організацій щодо вирішення проявів бідності в різних регіонах планети, а також розкрито головні проблеми, перспективи та сценарії врегулювання процесів зубожіння населення в малозабезпечених країнах за участю міжнародних організацій. Акцентовано на особливій ролі ООН та її структурних підрозділах у вирішенні проблем бідності, а також благодійній діяльності ВООЗ, ФАО, МВФ та інші. Розглянуто можливі сценарії розв'язання проблем бідності за участю міжнародних організацій для високорозвинутих держав світу та країн середнього рівня достатку, представників «третього світу», державних утворень – аутсайдерів матеріального благополуччя, які перебувають за межею бідності.

Ключові слова: проблема бідності, глобальні явища, межа бідності, міжнародні організації, якість життя, рівень життя, соціальне благополуччя.

ANNOTATION

Pravkina O. O. The role of international organizations in overcoming the global problem of poverty.

Manuscript. Bachelor's graduation thesis, specialty 291 «International relations, public communications and regional studies», OPP «International relations». Volyn National University named after Lesya Ukrainka. Lutsk, 2024. 52 p. English.

The bachelor's work is devoted to the problems of researching poverty as a global phenomenon with the participation of well-known international organizations. In it, in the first theoretical section, the concept of «poverty» and other categories related to the global problems of population impoverishment and the activities of international organizations in this series of international interaction are summarized. At the theoretical level, the main components, forms and types of poverty in the countries of the world are considered, as well as the main social risks that poverty can lead to in various spheres of social development of states are revealed. Also, the bachelor's work substantiated the use of various methods and research methods of the role of international organizations in overcoming the problems of poverty in modern international relations. In addition, the work includes an analysis of the main scientific publications on the research issues.

The second chapter examines the main reasons for the decline in the level of social prosperity and the emergence of poverty in the regions of the world, and also analyzes the general state of the spread of poverty in the regions of the world. The main causes of poverty in the regions of the world are natural (climate changes, droughts, floods, earthquakes, other natural disasters); geopolitical (dependency of agriculture and food production on zoning, latitude, seasonality, relief, altitude, bases of raw materials and processing of products, transport accessibility, resource provision, etc.); political (forms of power and the system of political administration and electoral system in the state, the level of democratization of society, available political strategies and means of their implementation, the presence of armed conflicts and possible aggression from other states, etc.); financial and economic (tax and financial system in the state, level of economic and economic development of the state, economic reforms, low level of GDP per capita and cash income, in particular, lack of food and other consumer products of society, etc.); legislative and legal (legal system in the state, mechanisms of legal influence on society and the functioning of public institutions in the country, the level of legal literacy of the population, etc.); social (social and property stratification and employment structure of the population of the state, ethnic and religious composition of the population, its level of education, unemployment, working and living conditions of the majority of citizens of the state, the level of impoverishment of the population, lack of food, clothing, housing, or rather high prices for them with small incomes and salaries in different countries.) etc.

The poverty levels of the countries of the world are compared based on GDP per capita, human development index, hunger index, poverty index, etc. The poorest regions on the planet have been identified, covering large parts of Africa, Southeast Asia, and Latin America.

In the third chapter of the bachelor's work, the activities of international organizations to solve the manifestations of poverty in different regions of the planet were investigated, and the main problems, perspectives and scenarios of the settlement of impoverishment processes in low-income countries with the participation of international organizations were also revealed. Emphasis is placed on the special role of the UN and its structural divisions in solving the problems of poverty, as well as the charitable activities of WHO, FAO, IMF and others. Considered possible scenarios for solving poverty problems with the participation of international organizations for highly developed countries of the world and countries with a medium level of prosperity, representatives of the «third world», state entities – outsiders of material well-being, who are below the poverty line, etc.

Key words: poverty problem, global phenomena, poverty line, international organizations, quality of life, standard of living, social well-being.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПОДОЛАННІ	
БІДНОСТІ ЯК ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ	7
1.1. Бідність як глобальне явище та об’єкт дослідження міжнародних	
відносин	7
1.2. Огляд наукової літератури з проблематики дослідження.....	17
1.3. Методи дослідження ролі міжнародних організацій у подоланні	
бідності як глобальної проблеми	19
РОЗДІЛ 2. ЧИННИКИ Й ЗАГАЛЬНИЙ РІВЕНЬ ПОШИРЕННЯ	
БІДНОСТІ У РЕГІОНАХ СВІТУ	22
2.1. Основні причини зниження рівня соціального достатку й появи	
бідності в регіонах світу	22
2.2. Загальний стан поширення бідності у регіонах світу	30
РОЗДІЛ 3. ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО	
ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ БІДНОСТІ ЯК ГЛОБАЛЬНОГО ЯВИЩА	
СУЧАСНОСТІ	37
3.1. Участь міжнародних організацій щодо вирішення проблем бідності в	
регіонах планети	37
3.2. Проблеми, перспективи та сценарії вирішення проблеми бідності за	
участю міжнародних організацій	43
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48

ВСТУП

Актуальність дослідження. Бідність є однією з найбільш небезпечних глобальних проблем сучасності, яка стрімко поширюється у регіонах і країнах світу й може призвести до ще більш небезпечних наслідків – воєн, політичних переворотів, соціальних потрясінь і потрапляння бідних країн у залежність від багатих еліт й можливостей втратити суверенітет для багатьох держав. Урядам держав потрібно контролювати процеси бідності на національному рівні та узгоджувати свою діяльність з іншими суб'єктами на регіональному і міжнародному рівні з метою їх вирішення та залучення у цю форму міжнародної співпраці впливові міжнародні організації. Тому вибір теми дослідження бакалаврської роботи є досить актуальним науковим завданням.

Об'єкт бакалаврської роботи – поширення бідності як глобального явища в регіонах світу.

Предмет дослідження – основний зміст, особливості поширення та проблеми вирішення процесів бідності у світі за участі міжнародних організацій.

Мета дослідження – встановити роль міжнародних організацій у вирішенні сучасних проблем бідності в регіонах світу.

Враховуючи мету бакалаврської роботи, слід виконати такі **завдання**:

- узагальнити суть поняття «проблема бідності»;
- розглянути передумови та чинники появи та поширення проблем бідності у світі;
- проаналізувати основні наслідки поширення бідності в регіонах світу;
- визначити основні проблеми, до яких призводить бідність у країнах і регіонах світу;
- розглянути перспективи участі міжнародних організацій у вирішенні проблем бідності на планеті тощо.

Методологічну основу написання бакалаврської роботи становлять праці таких українських науковців як Л. Бабич, В. Ріяка, Е. Лібанова, Р.Ключник. Е. Лимонова, Н. Коваленко, О. Мельниченко, Г. Олійник,

Т.Петрушина, Р. Підлипна, І. Приходько, Е. Райнерт, Л. Ринейська, Г.Тарасенко, Л. Черенько, С. Полякова, В. Шишкін та інші. Серед зарубіжних авторів можна виділити праці Л. Волонте, Дж. Ледерак, К. Коффей, П. Револло, Р. Харвей, С. Моллер та ін. При написанні бакалаврської роботи використовувалися контент-аналіз, івент-аналіз, порівняльний, описовий, методи узагальнення й систематизації, а також метод сценарії та інші.

Новизна дослідження представлена аналізом діяльності міжнародних організацій у подоланні сучасних проблем бідності на основі комплексних показників і використання сценаріїв розвитку щодо вирішення ситуації явищ бідності в майбутньому.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали бакалаврської роботи можуть мати практичне використання у подальших наукових дослідженнях щодо проблем бідності та у навчальному процесі.

Структура роботи. Робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Вона ілюстрована 7 рисунками та 10 таблицями. Перелік використаних джерел нараховує 62 посилання.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПОДОЛАННІ БІДНОСТІ ЯК ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

1.1. Бідність як глобальне явище та об'єкт дослідження міжнародних відносин

В сучасних умовах суспільно-політичного та економіко-господарчого розвитку регіонів світу загострюються багато негативних глобальних соціальних явищ і проявів, серед яких слід вказати тотальне безробіття, бідність, нестача питної води та продуктів харчування в багатьох країнах планети й поширення небезпечних інфекційних хвороб. Особливої наукової уваги заслуговує проблема бідності, яка на думку експертів, може призвести до падіння економіки та втрати суверенітету будь-якої держави. За офіційними даними ООН, зараз майже 3 млрд населення планети перебуває за межею бідності [46].

Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав визначає бідність як певний майновий та ресурсний стан окремих індивідів або соціальних груп населення, який характеризується постійним або тривалим позбавленням можливостей людини доступу до необхідних джерел існування (нестачею коштів на існування, води, їжі, житла, особистого майна), можливостей мати доступ до лікування, отримання культурних, освітніх, мистецьких і рекреаційних послуг та інформації загалом тощо (рис. 1.1) [32].

Фахівці відзначають, що показником для віднесення окремих країн і регіонів світу до територій, які належать до проблемних у питаннях зuboжіння населення, є так званий індекс межі бідності (ІМБ). Останній розраховується як мінімальний рівень доходів населення певної держави. На практиці фактичний розрахунок межі бідності в розвинутих державах є значно вищим, ніж у країнах, що розвиваються. Згідно розрахунків Світового банку, в першій групі ІМБ становить понад два долари США у день на одну особу, а в другій – менше

одного долара [49]. Середній показник розрахунків межі бідності в міжнародному масштабі становить 1,5 дол. США на день [30].

Інший науковий підхід розрахунків ІМБ передбачає визначення межі бідності шляхом знаходження середньої вартості всіх затрат на необхідні життєві послуги й продукти харчування, які індивід споживає в середньому за один рік [13]. Серед найбільш вартісних затрат на життєві потреби людей є орендна плата за житло.

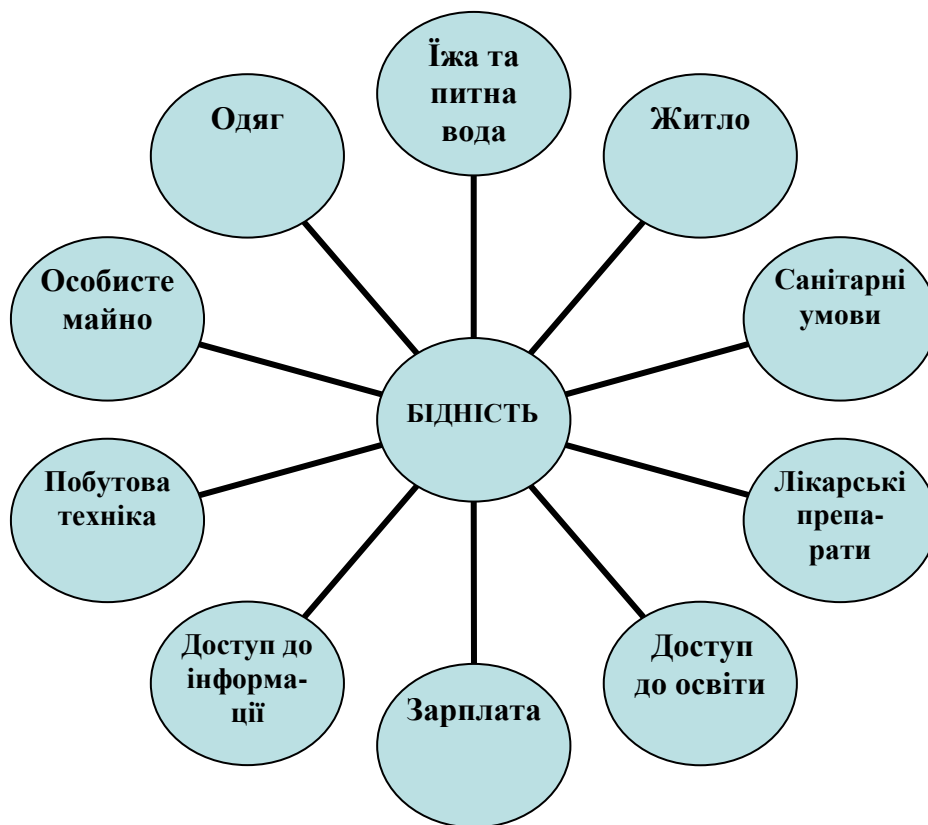

Рис. 1.1. *Складові компоненти, недостатність яких впливає на стан бідності особи*

Часто в науковому середовищі зустрічається поняття поріг бідності – мінімальний показник доходів на душу населення, за межею якого настає неможливість людини себе утримувати й продовжувати нормальні умови життєдіяльності [5].

В сучасних умовах суспільно-політичного та економіко-господарчого розвитку регіонів світу загострюються багато негативних глобальних соціальних явищ і проявів, серед яких слід вказати тотальне безробіття,

бідність, нестача питної води та продуктів харчування в багатьох країнах планети й поширення небезпечних інфекційних хвороб. Особливої наукової уваги заслуговує проблема бідності, яка на думку експертів, може призвести до падіння економіки та втрати суверенітету будь-якої держави. За офіційними даними ООН, зараз понад 3,5 млрд населення планети перебуває за межею бідності [17].

Р. Фрідман у 1965 р. обґрунтував поняття бідності у контексті відхилення від нормальних умов життєдіяльності. В 1995 р. Сенат США відніс до категорії бідних осіб, які мали набагато вищий майновий стан, ніж люди в 1965 р. У 1979 р. британський соціолог П. Таундсен оприлюднив визначення фізичних осіб та дав визначення маргінальних прошарків суспільства, де зауважив, що злиденні маси намагаються задовольнити лише мінімальні потреби у своєму існуванні. Що ж стосується поняття бідності, то воно має свої регіональні та історико-часові виміри та вирази [57].

Ірландські науковці Б. Нолан і К. Вілан з Інституту економічних і соціальних досліджень (ESRI) обґрунтували бідність як спосіб рівня життя певних соціальних прошарків суспільства, які зазнали невдачі внаслідок тих чи інших причин [47].

Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав визначає бідність як певний майновий та ресурсний стан окремих індивідів або соціальних груп населення, який характеризується постійним або тривалим позбавленням можливостей людини доступу до необхідних джерел існування (нестачею коштів на існування, води, їжі, житла, особистого майна), можливостей мати доступ до лікування, отримання культурних, освітніх, мистецьких і рекреаційних послуг та інформації тощо [32].

Часто в науковому середовищі зустрічається поняття «поріг бідності» – мінімальний показник доходів на душу населення, за межею якого настає неможливість людини забезпечувати себе необхідним мінімумом продуктів споживання й вкрай необхідних повсякденних послуг і продовжувати нормальні умови свого функціонування [11]. Фахівці також виділяють

абсолютну, відносну й загальну бідність населення (рис 1.2). Яка можна обраховувати з певними цілями для порівняння стану зубожіння для населення конкретного регіону.

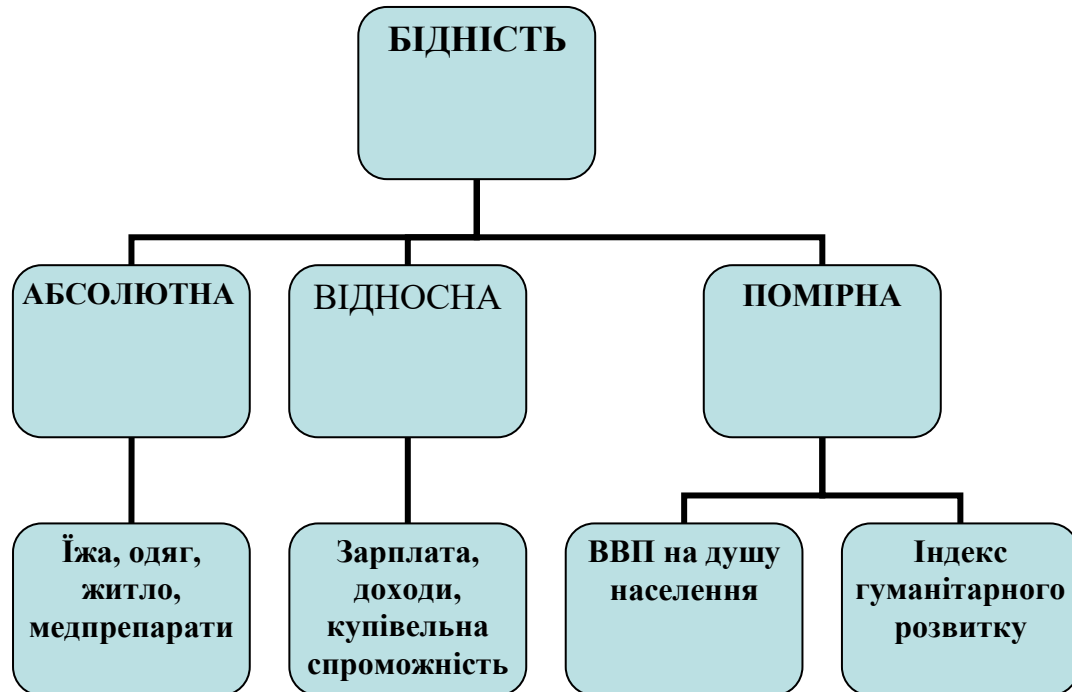

Рис. 1.2. Основні різновидності бідності

Під абсолютною бідністю розглядають неможливість забезпечити населенню певної території певну мінімальну кількість вимог, які необхідні кожній людині для її проживання [14]. До таких, наприклад, слід віднести мінімальну кількість продуктів харчування для щоденного раціону, необхідний одяг, задовільні житлові умови, можливість отримувати медичні послуги тощо. Поняття абсолютної бідності також інколи використовують як синонім крайньої бідності. Згідно з декларації ООН 1995 р., яка була прийнята на Всесвітньому саміті з соціального розвитку в Копенгагені, під абсолютною бідністю розуміють такий стан матеріальних негараздів у суспільстві, який характеризується позбавленням основних потреб населення у продовольстві, чистій питній воді, послугах охорони здоров'я та санітарії, житла, освіти й доступу до інформації [3].

Бідність залежить не лише від доходів населення кожної країни, але й від можливості отримувати різноманітні послуги. Щоб бути абсолютною, вона повинна бути розрахована з урахуванням специфіки розвитку кожної країни та враховувати її рівні економічного, культурного, соціального й політичного розвитку та різні технологічні можливості населення. Економісти вважають, що таке абсолютне вимірювання бідності також повинно враховувати індивідуальну спроможність споживачів має бути незалежним від коливання змін у розподілі доходів населення певної території [6]. Якщо усі реальні доходи жителів країни збільшується, а розподіл доходів не змінюється, то абсолютна бідність фактично буде скорочуватися. Тобто абсолютна бідність – це відсутність достатніх ресурсів для забезпечення основних життєвих потреб.

Наявна також методика обрахунку показників зубожіння й голоду Д.Гордона для визначає абсолютної бідності. З цією метою розраховуються вісім основних потреб людини: індекс маси тіла (він не повинен перевищувати 16 умовних одиниць; безпечна питна вода, яка повинна бути доступною (не більше як за 15 хв); наявність і доступність до санітарних об'єктів (поблизу помешкання); стан здоров'я населення й доступність лікування; доступність і наявність житла та його стан; доступність до освітніх, культурних, фінансових та інформаційних послуг [2].

Розрахунок показників абсолютної бідності має певні переваги над іншими її видами, адже він є стандартним у різних державах і періоди часу розвитку країни, що полегшує порівняння її показників. Проте він має й певні недоліки, які пов'язані з тим, що будь-який абсолютний поріг бідності в кожній країні є довільним, як і кількість необхідних матеріальних благ, необхідних для виживання у кожному регіоні та окремо взятій країні світу, а також у різні часові періоди [18]. Наприклад, населення, що проживає на Півночі планети потребує додаткових джерел тепла у холодний період, тоді як в екваторіальних і тропічних широтах – цього не потрібно. Тобто абсолютна бідність – це відсутність достатніх ресурсів для забезпечення основних життєвих потреб. Одним із основних підходів до вимірювання абсолютної бідності в країнах, що

розвиваються, є визначення мінімуму повсякденних ресурсів, необхідних для нормального життя населення регіону. При такій ситуації межа бідності визначається як сума доходів, які необхідні для задоволення життєвих потреб особистості [33].

Р. Підлипна виділяє п'ять основних форм бідності, які є притаманними для сучасного соціального розвитку населення світу: об'єктивну, суб'єктивну, абсолютну, тимчасову та зтяжну (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні форми бідності*

Форми бідності	Ознаки
Об'єктивна	Визначають за прийнятими в державі критеріями доходу та можливістю досягнення матеріальних й культурних благ
Суб'єктивна	Визначає сама особа відповідно до її самооцінки, коли вона сама себе ідентифікує з бідною
Абсолютна (відносна)	Установлені стандарти в суспільстві та його соціумах, коли за різними параметрами стан особи або груп населення відносять до бідних або багатих за абсолютними та відносними показниками
Тимчасова (короткочасна)	Визначаються моментальним зниження рівня життя населення у результаті швидких шоків змін від політичних подій, економічних явищ, збройних конфліктів, природних катаклізмів. Вони також можуть бути як прояв сезонних явищ коливання цін на важливі продукти харчування
Зтяжна (довготривала)	Визначається неможливістю для родини чи окремої особи самотужки вирішити свої матеріальні й споживчі проблеми та подолати матеріальні негаразди, які можуть призвести до більш складніших наслідків

*Складено за: [34].

Підхід обрахунку межі бідності на основі базових потреб був запроваджений Міжнародною організацією праці на Світовій конференції з зайнятості 1976 р. До базових потреб належать їжа (включаючи воду), одяг і житло. Крім того, сучасні науковці до переліку мінімальних потреб існування людини відносять низку інших необхідних послуг. У 1964 р. в економічній президентській доповіді об'єднаного Комітету в США була схвалена концепція бідності, яка визнала показники основного рівня життя для американського суспільства відповідно до встановлених державних стандартів [37].

Відносна бідність являє собою розрахунок основних показників (зарплати, доходів населення, його купівельної спроможності тощо), які

відображають стан зuboжінні населення на конкретній території. Її розрахунок є найбільш зручним способом для визначення рівня бідності в багатих і розвинутих державах світу. Такий підхід на основі відносної бідності застосовують для розрахунку Програма розвитку ООН (ПРООН), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), експертна група ЄС при Єврокомісії з питань вимірювання відносної бідності, Канадська дослідницька група бідності та ін.

Фахівці вважають, що розрахунки відносної бідності найбільш точно відображають матеріально-майновий стан населення кожної території в конкретному часі й просторі. За останні десятиріччя розвитку суспільства загальний економічний стан держав світу значно зріс, тому й диференціювалися наслідки бідності в абсолютній формі [39]. Останні показують різкий контраст не тільки між окремими членами соціальних груп суспільства кожної держави світу, але й окремих його країн і регіонів. Проблема бідності в промислово розвинених країнах сьогодні є проблема відносної бідності в цілому. При відносній бідності фахівці визначають неї як таку, що перебуває нижче певного порогу. Її можна ототожнити за певних умов як поняття рівня життя – сума показників, які характеризують задоволення матеріальних і культурних потреб соціуму або окремих його індивідів чи соціальних груп населення відповідно до їх запитів і можливостей [34]. Для рейтингування держав світу з позиції їх майнового стану застосовують також поняття якості життя населення – величин, які залежить від рівня соціально-економічного розвитку країн й визначаються оцінкою зайнятості і рівня доходів населення, кількістю та якістю житла, медичного обслуговування, доступу людей до освіти, об'єктів сфери послуг.

Часто науковці визначають відносну бідність як таку, що перебуває нижче певного порогу. Останній часто ототожнюють із поняттям помірної бідності – рівень життя населення, який є досить високим, щоб задовольнити основні потреби індивідів в їжі, житлі, одязі, послугах освіти та охорони

здоров'я), але в порівняно більших потребах, чим вони є у більшості населення країни.

Розрахунки відносної бідності використовуються як офіційні показники Європейським Союзом, ЮНІСЕФ, Європейська мережа боротьби проти бідності (EARN) і МВФ. Межа бідності, яку використовують в ЄС базується на принципах «економічного відставання» країн [5]. Часто в своїй практичній діяльності для рейтингування держав за рівнем багатства чи бідності експерти міжнародних організацій та науковці застосовують розрахунки загальної бідності шляхом обрахунку показників ВВП на душу населення, індекс гуманітарного розвитку та всесвітнього індексу багатовимірної бідності (ІББ) [29]. Останній, наприклад, розглядається як обрахунок показників бідності на території регіонів світу й виходить далеко за межі врахування простих грошових показників для аналізу того, як люди відчують бідність у повсякденному житті. Такий методичний підхід враховує при своїх розрахунках, крім статистичних даних грошових надходжень і той факт, наскільки здоровим є населення в досліджуваному регіоні, чи воно має доступ до питної чистої води, можливість відвідувати школу дітьми, чи достатні в нього житлові умови тощо [50]. Враховуючи отримані результати, фахівці можуть оцінити зміст і ступінь багатовимірної (абсолютної) бідності в усьому світі. А урядові представники й відповідальні за ухвалення відповідних рішення повинні краще реагувати на наявні проблеми та виклики бідності в регіонах [52].

Економісти часто визначають межу бідності (МБ) як мінімальний рівень доходів, що відповідає нижчим показникам від прожиткового мінімуму в конкретній країні [60]. МБ зазвичай визначають шляхом знаходження загальної вартості всіх основних ресурсів, яку індивід споживає в середньому за рік. Практика свідчить, що основними затратами населення є плата за оренду житла та продукти харчування, які можуть бути досить динамічними. Тому поріг бідності може коригуватися щороку.

Експерти від ООН часто використовують показник індексу людського розвитку (ІЛР), який розраховується на основі розрахунків, що характеризують різні аспекти життєдіяльності населення країни (стан здоров'я, середню тривалість життя, показники рівня освіти, отримання культурних послуг, рівень матеріального забезпечення людей, реальні доходи та ВВП на душу населення, купівельну спроможність і рівномірність розподілу доходів у суспільстві тощо [15]. Тобто з метою порівняння рівня розвитку держав та оцінки стану бідності в регіонах світу ООН в основному використовує показник ІЛР, а також дані про ВВП на душу населення та показники забезпечення населення на одного індивіда вкрай необхідними продуктами харчування та товарами споживання для повсякденного існування населення конкретної країни [32].

Як зазначають фахівці, зростання рівня бідності може призвести до суттєвих ризиків і втрат у суспільстві й не тільки для окремих його індивідів чи соціальних груп, але й збільшення числа бідних є суттєвою загрозою для суверенітету окремо взятої країни та суспільства в цілому (рис. 1.3).

Тобто, до основних ризиків, до яких може призвести бідність, слід віднести індивідуальні (втрата майна, здоров'я, соціального статусу, фізичних і моральних сил для протистояння), колективно-групові (загострення соціальної й політичної напруги в регіонах і підвищення неблагополучної ситуації в країні в цілому тощо), суспільні (падіння економічного рівня розвитку держави та її відставання від інших країн і навіть повня втрата суверенітету).

Рис. 1.3. Соціальні ризики, до яких призводить бідність

Отже, поняття бідності в міжнародних відносинах можна розглядати як певний недостатній або незадовільний майновий та ресурсний стан окремих індивідів або соціальних груп і більшості населення країни в цілому для їх повсякденного існування, який характеризується постійним або тривалим позбавленням людей можливостей доступу до необхідних джерел існування – грошей, їжі, житла, особистого майна та можливостей доступу до необхідних соціальних послуг, включаючи культурні, освітні, мистецькі, рекреаційні, інформації та інші. Виділяють абсолютну, відносну й загальну бідність населення країни, які можна обраховувати з певними цілями для порівняння стану зубожіння населення різних країн і регіонів світу.

1.2. Огляд наукової літератури з проблематики дослідження

Науковим осмисленням проблем бідності та участю в них міжнародних організацій займаються економісти, політологи, правники, соціологи та інші представники наукових осередків як в Україні, так і за кордоном. Серед останніх слід вказати таких вітчизняних фахівців як Л. Бабича [1], В. Ріяка [4], Е. Лібанова [11], Р. Ключник та Е. Лимонова [17], Н. Коваленко [18, 19], О. Мельниченко [22], Г. Олійник [28], Т. Петрушина [33], Р. Підлипна [34], І. Приходько [37], Е. Райнерт [39], Л. Ринейська [42], Г. Тарасенко [52], Л. Черенько, С. Полякова, В. Шишкін [53] та інші. Серед зарубіжних авторів можна виділити праці Л. Волонте [6], Дж. Ледерак [22], К. Коффей, П. Револю та Р. Харвей [58], С. Моллер [60] та ін.

І. Приходько у своїх публікаціях визначає теоретико-методологічні підходи щодо визначення поняття бідності в Україні та інших державах світу [37]. Дж. Ледерак висунув політологічну концепцію, яка ґрунтується на тому, що стала стабільність у суспільстві та світі в цілому може існувати тільки в умовах примирення в розділених інтересами соціумах і подоланні проблем бідності [20]. Н. Коваленко обґрунтував поняття бідності як соціально-економічну категорію сьогодення, а також він визначив, що консолідація суспільства є головною запорукою подолання бідності у світі [18]. О. Мельниченко сформулював основні напрямки внутрішньої політики держав і зовнішньополітичні зусилля міжнародних організацій у процесах подолання бідності в окремих регіонах і країнах світу [22]. Г. Олійник розкрив проблеми бідності у світі в соціальному контексті [28].

Г. Тарасенко в своїх наукових працях обґрунтовує базові причини появи бідності в сучасних умовах розвитку міжнародних відносин та оцінює основні стратегії їх подолання урядами держав і зусиллям міжнародних організацій [52]. Л. Бабич у своїх публікаціях дає розширений аналіз інструментів впливу міжнародних організацій, які вони використовують у розв'язанні проблем бідності як в Україні, так і в інших регіонах світу [1]. Л. Волонте у своїх

публікаціях розглядає роль міжнародних організацій у боротьбі з бідністю в регіонах світу [6]. Р. Ключник та Е. Лимонова займалися дослідженням особливостей поширення бідності в різних країнах світу [17]. Т. Петрушина описала множинні чинники поширення бідності в новому тисячолітті в глобальних масштабах і запропонувала методологічні підходи щодо їх оцінки та можливостей шляхів подолання кризових явищ у світі [33]. Е. Райнерт розробив концепцію оцінки рівня розвитку соціально-економічної стабільності держав та їхньої конкуренції на міжнародному рівні в залежності від ступеня зuboжіння населення та матеріальних статків пересічних громадян [39].

О. Ріака дослідив правовий статус бідняків у США з позиції відстоювання їх інтересів за допомогою міжнародних громадських організацій [4]. Р. Підлипна здійснила аналіз значення соціального страхування у подоланні бідності в країнах із нестабільною економікою [34]. Е. Лібанова розкрила роль демографічних чинників у формуванні проблем бідності в Україні та в інших державах світу [11].

Л. Ринейська оцінила роль міжнародних організацій у формуванні міжнародних стратегій економічного розвитку щодо подолання бідності [42]. Експерт ООН в своїй аналітичній доповіді про права людини на розвиток розглядає наявні можливості подолання бідності в регіонах світу за участю міжнародних організацій [48]. Л. Черенько, С. Полякова, В. Шишкін проаналізували вплив коронавірусної кризи на процеси зростання бідності в Україні та інших регіонах світу [54].

При написання бакалаврської роботи були використані статистичні дані та різноманітна інформація з таких офіційних джерел як сайти ООН [32], Євростату [29], Державного комітету статистики України [12], Інституту демографії та соціальних досліджень України [30], Міжнародного руху «La Via Campesina» [31], Програми ЄС Право на житло «FEANTSA» [38], благодійної організації «ATD Fourth World» [44], Європейської федерації продовольчих банків (FEBA) [45], Програми ООН «Цілі розвитку тисячоліття» [46], міжнародного проєкту «Enter» [47], статистичного центру Світового банку [49].

При написанні бакалаврської роботи були також використані наукові джерела, які стосуються методики проведення наукових досліджень [9, 10, 23], а також посібники довідкового та навчального характеру [16, 21, 24, 25, 26, 27, 54] та матеріали, доповіді й важливі документи з питань щодо подолання бідності в регіонах світу [2,3, 5, 6, 13, 15, 35, 40, 41, 43, 56, 58, 59, 61, 62] й інші довідкові матеріали про поширення бідності у світі.

Отже, наукове осмислення розв'язання проблем бідності за участю міжнародних організацій досить широко висвітлюється в науковій та довідковій літературі та інформаційних джерелах, проте цілісної узагальненої ситуації щодо вирішення бідності в регіонах світу поки що не існує, що й зумовило вибір теми бакалаврського дослідження.

1.3. Методи дослідження ролі міжнародних організацій у подоланні бідності як глобальної проблеми

Для написання бакалаврської роботи нами було використано різноманітні наукові методи на основі комплексного підходу. Останній передбачає дослідження об'єкта бакалаврської роботи як певної системи у єдності різноманітних процесів та явищ міжнародних відносин [9]. Саме така властивість як комплексність потребує застосування різноманітних методів аналізу – членування досліджуваного об'єкта на елементи, що об'єднані в одне ціле, а також синтезу – з'єднання розділених частин досліджуваного процесу чи явища в єдине ціле (певну систему) [23].

Будь-яка науково-методологічна процедура потребує підбору відповідних методів та застосування правильних підходів із використанням конкретних принципів і вдалих методологічних підходів, які зможуть відобразити предметну специфіку досліджуваних об'єктів [10].

Науковий підхід повинен відображати чітку наукову позицію дослідження – його певний напрям і головну мету, що базується на конкретних методиках і

практиці застосування наукових методів. Кожна методика являє собою сукупність різноманітних методичних дій – прийомів, процедур, технік, щоб виконати поставлені дослідницькі завдання [23].

Метод – сукупність прийомів та способів вирішення конкретного наукового завдання [9]. Загалом можна виділити чотири групи методів: філософські (загальнонаукові), міждисциплінарні або міжгалузеві (спільні для багатьох наукових напрямів), конкретно-наукові (спеціальні), методико-технічні (методи формалізації та програмного комп'ютерного забезпечення тощо) [10].

При написанні бакалаврської роботи щодо вирішення проблем бідності за участю міжнародних організацій можна виділити чотири етапи: 1) підготовчий (теоретичний); 2) емпіричний (збір і накопичення інформації); 3) камеральний (обробки отриманих даних); 4) підсумковий (оформлення результатів і написання роботи) (рис. 1.4).

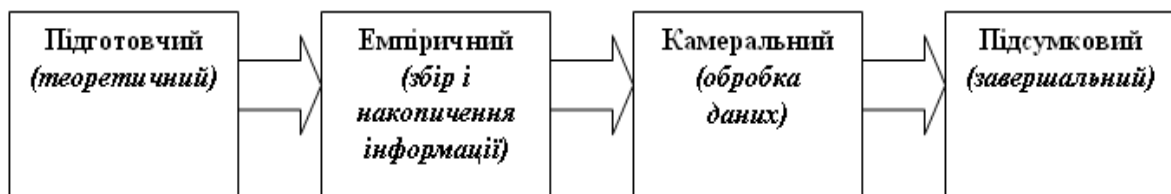

Рис. 1.4. Етапи дослідження проблем бідності за участю міжнародних організацій

В ході проведення бакалаврського дослідження нами було використано такі методи наукових досліджень як контент-аналіз – оцінка документально-інформаційного масиву, що свідчить про поширення проблеми бідності в регіонах світу та їх вирішення за участю міжнародних організацій [37]. Літературний та історичний аналізи текстів документів дають можливість оцінити стан вирішення проблеми бідності в регіонах світу.

Івент-аналіз – метод дослідження поточної ситуації при вивченні динаміки процесів бідності в регіонах світу.

Порівняння – універсальний метод дослідження, який дає змогу отримати інформацію про подібність або відмінність різних процесів та явищ за певними ознаками, які характеризують проблему бідності у світі.

Вагоме значення у процесі написання роботи мали обрахункові-статистичні методи, які дали можливість оцінити кількісні властивості поширення бідності та проблеми її вирішення за допомогою міжнародних організацій. Порівняння індексів людського розвитку та забезпечення населення матеріальними благами та співставлення інших показників життєдіяльності і забезпечення населення майновими та матеріальними благами, є основою для проведення бакалаврського дослідження [37].

Одним із спеціальних методів, які були використані ході написання бакалаврської роботи є метод сценаріїв, який ґрунтується на тому, що будь-які процеси у міжнародних відносинах мають логічне продовження за різними схемами – оптимістичною, песимістичною та відносно нейтральною. Сценарний метод є різновидністю методів логічного прогнозування та умовивідного припущення [23].

Метод узагальнення – спосіб наукового дослідження, при якому відбувається змістове абстрагування отриманих результатів на основі спільних і відмінних ознак досліджуваного об'єкта [10]. Він застосовується на всіх етапах написання бакалаврської роботи.

Таким чином, під час написання бакалаврської роботи було використано різноманітні наукові методи – контент-аналіз, івент-аналіз, порівняння, узагальнення, синтезу, метод сценаріїв, систематизації та інші, які дали можливість оцінити участь міжнародних організацій у вирішенні проблем бідності в регіонах світу в сучасних умовах функціонування міжнародних відносин.

РОЗДІЛ 2. ЧИННИКИ Й ЗАГАЛЬНИЙ РІВЕНЬ ПОШИРЕННЯ БІДНОСТІ У РЕГІОНАХ СВІТУ

2.1. Основні причини зниження рівня соціального достатку й появи бідності в регіонах світу

Бідні люди завжди були безправними у своїх діях і терпіли часті нестатки протягом багатьох століть розвитку суспільства. Наприклад, вони тяжко страждали з давніх часів, починаючи з епохи рабовласництва, коли частка бідняків у структурі населення було найбільше. В часи середньовіччя зубожілі верстви також були повністю безправні й потерпали від голоду. Із розвитком торгівлі й переходом до машинного виробництва проблеми бідності не вирішилися, а лише перейшли в іншу площину, коли звільнившись від рабства й кріпосництва, люди отримали проблему безробіття та зубожіння, крім голоду та інших поневірянь бідняків, які були пов'язані з їхнім соціальним і майновим статусом [52].

Особливо погіршувався соціально-майновий стан населення й загострювалися проблеми голоду та посилювалися інші проблеми бідності в період розв'язання великих воєн і міжнародних конфліктів, поширення епідемій та стихійних лих на планеті [2]. А на сучасному етапі розвитку суспільних відносин – ще й потужних фінансово-економічних криз, які так часто відбуваються в сучасному суспільстві. Це стосується також і масових епідемій, які призводили до масової загибелі людей і посилення процесів бідності у регіонах світу. Такою, наприклад, й була остання пандемія COVID-19, яка стимулювала процеси зубожіння на планеті.

Стимулюють бідність на планеті й процеси народонаселення. Наприклад, стрімке зростання чисельності населення як в окремих регіонах, так на Землі в цілому призводить до її перенаселення. Так мальтузіанці стверджують, що населення планети зростає у геометричній прогресії, а виробництво продовольства – в арифметичній, що може призвести до тотального голоду й

воєн на планеті [11]. Тому вони висувають хибні расистські стратегії щодо необхідності штучного скорочення значної частини населення на планеті й виправдовують голодомори, війни, стимулювання поширення епідемій, примусової вакцинації, стерилізації окремих верств населення та етносів й інших засобів стримування зростання людства [39]. Демографічна проблема проявляється у двох аспектах для – високорозвинених країнах спостерігається «демографічна криза», а для країн третього світу – «демографічний вибух» [11].

У залежності від вибору стратегії подолання бідності в будь якій державі реалізується власна національна політика та програми подолання бідності, а також підбираються політичні інструменти її подолання, хоча б часткового скорочення й вирішення. Вони розробляються як для індивідів, окремих сімей (домогосподарств), соціумів, так і суспільства в цілому (табл. 2.1).

Для цього уряди держав використовують різноманітні стратегії (підходи), які можуть бути використані в рішенні задач зі скорочення бідності на місцях, які залежать від багатьох чинників. Наприклад – природні (кліматичні зміни, засухи, повені, землетруси, інші стихійні лиха); геополітичні (залежність сільського господарства й виробництва продуктів харчування від зональності, поясності, сезонності, рельєфу, висотності, баз сировини і переробки продукції, транспортної доступності, ресурсозабезпечення); політичні (форми влади та система політичного управління й виборчої системи в державі, рівень демократизації суспільства, політичні стратегії та засоби їх реалізації, збройні конфлікти, агресія з боку інших держав); фінансово-економічні (податкова та фінансова система в державі, рівень економічного й господарчого розвитку держави, економічні реформи, низький рівень ВВП на душу населення й грошових доходів, зокрема, нестача продуктів харчування та інших продуктів споживання соціумів тощо); законодавчо-правові (юридична система в державі, механізми правового впливу на суспільство й суспільні інституції в країні, рівень юридичної грамотності населення та ін.); соціальні (соціальна та майнова стратифікація й структура зайнятості населення держави, етнічний та релігійний склад населення, рівень його освіти, безробіття, умови праці та

проживання більшості громадян держави, рівень зубожіння населення, нестача їжі, одягу житла, або досить високі ціни на них при малих доходах і зарплатах у країнах тощо) та ін.

Таблиця 2.1

Причини (чинники) та стратегії (підходи) до виміру й вирішення бідності в країнах світу*

Підхід (стратегія)	Визначення й основні причини (чинники) появи бідності	Як і на кому реалізують на практиці	Шляхи й засоби вирішення
Грошовий	Низькі доходи населення у відношенні до необхідних потреб споживання	Окремий індивід, або домогосподарство	Підняття зарплати, проведення соціальних, економ. і політ-реформ, а також здешевлення їжі та щоденних послуг
Через можливості	Відсутність можливостей добре жити, їсти, бути здоровим, освіченим, що залежить від багатьох життєвих умов	Індивіди.	Заміна культурно-ментальних і цивілізаційних норм життя суспільства і політики щодо малозабезпечених верств і окремих соціумів
Через соціальну ізоляцію	Нестача матеріальних засобів і нездатність індивіда успішно брати участь у суспільному житті й задоволенні особистих потреб населення	Індивіди або соціуми, що близькі за статусом й потребами	Налагодження нормальних умов життєдіяльності соціуму та розвитку економіки держави й забезпечення справедливих форм розподілу матеріальних благ тощо
Через участь бідних	Відсутність свобод дій вибору та наявність обмежень доступу до матеріальних й культурних благ суспільства	Соціальні групи або індивіди в рамках цих соціумів	Застосування адресної допомоги для соціально вразливих верств населення та пільгових умов оподаткування й надання повсякденних життєво-важливих послуг та отримання продуктів харчування та інші соціальні заходи
Комплексний	Недостатній дохід або низький рівень споживання, незадовільний стан здоров'я населення, харчування та освіти, брак соціальних зв'язків, незахищеність особи, низька самооцінка й повна безпорадність індивіда	Домогосподарство (індивід), великі соціальні групи, усе населення держави	Реформування економіки держави, застосування реальних механізмів впливу та антикризових заходів, залучення іноземних інвестицій та допомоги з боку міжнародних організацій

*Складено за: [18].

Як свідчать експерти, найбільш гострою серед проблем бідності є проблема голоду і брак споживання продуктів і послуг. Тобто формується т. зв. споживацький підхід у виділенні соціумів (табл. 2.2). Причинами голоду в сучасних умовах розвитку суспільства, на думку експертів, є нестача коштів для розвитку сільськогосподарського виробництва, закупівлю добрив і нових високоврожайних сортів, застарілі технології обробітку ґрунту тощо [39].

Таблиця 2.2

Планетарні групи споживання продуктів харчування й побутових послуг населення за А. Дернінгом (1992 р.)*

Ознаки групи	Переспоживачі	Стійкі споживачі	Недоспоживачі
Частка в структурі населення світу	20%; переважно високорозвинуті країни	60% ; країни середнього рівня розвитку	20%; бідні країни
Рівень доходів у рік, на одну особу, дол. США	Понад 7500, але низка предметів споживання є недоступними для інших класів	700–7500, особи які живуть без особливих матеріальних затруднень	Менше 700, існує постійний дефіцит товарів споживання й продуктів харчування
Спосіб пересування	Автомобілі, літаки	Велосипеди та громадський транспорт	Піший, гужовий транспорт
Типові особливості харчування	Жирні, високо калорійні продукти, велика кількість м'яса, фруктів та овочів	Хлібні злаки, овочі, невелика кількість м'яса	Продукти низької якості, замість м'яса – інколи субпродукти
Типові риси споживання води	П'ють бутильовану воду й неміцні напої	П'ють чисту воду й невелику кількість чаю та кави	П'ють забруднену воду, відчуваючи її дефіцит
Умови життєдіяльності, які пов'язані зі створенням сміття і відходів	Споживають продукти, які створюють велику кількість відходів (сміття), що частково переробляють	Споживають продукти і товари з упаковками й без них, частково переробляють відходи	Використовують місцеву біомасу і створюють незначну кількість відходів
Житлові умови	Живуть у приватних садибах, приміщення великі зі штучним кліматом	Живуть у скромних будинках на декілька сімей або в багатоквартирних будинках	Живуть у примітивних житлах, або надворі, потребують покращення житлових умов
Особливості одягу	Мають власний гардероб, який підтверджує їхній статус і соціальний престиж	Носять порівняно зручний одяг і недорогий одяг	Носять вживані речі або ганчір'я

*Складено за: [20].

Найбільша частка голодуючих на 2023 р., згідно ООН, спостерігалася в Зімбабве – 93,1 %, Республіці Чад – 84,1, Південному Судані – 83, 5, Демократичній Республіці Конго – 76,4, Центральноафриканській Республіці – 75,3, Сирії – 74,1, Мадагаскарі – 73,9 (табл. 2.3). Тобто найбільш голодуючими на сьогодні є в основному держави Африки, Бл. Сходу та острівні, де тривають революційні рухи, військові дії та державні перевороти, які посилюються ще й несприятливими природними умовами – такими як засухи [46].

Таблиця 2.3

Перша десятка голодуючих країн світу станом на 2023 р.*

№	Країни	Значення індексу голоду	Частка голодуючих у країні, %
1	Сомалі	50,8	70,3
2	Сирія	49,9	74,1
3	Південний Судан	47,2	83,5
4	Коморські Острови	46,3	71,7
5	Бурунді	45,4	63,9
6	ЦАР	43,0	75,3
7	Чад	39,6	84,1
8	Конго	39,0	76,4
9	Мадагаскар	36,3	73,9
10	Зімбабве	20,9	93,1

*Складено за: [46].

Глобальний індекс продовольчої безпеки (ІПБ) – це оцінка продовольчої безпеки у країнах світу, який складається з чотирьох компонентів: економічна й фізична доступність продовольства, якість і безпечність продовольства, природні ресурси та стійкість. Станом на 2023 р. країнами з найбільшим ростом значення індексу відносно минулого року є Гаїті, Пакистан, Казахстан, Україна і Румунія (рис. 2.1). З найменшим рівнем росту – Колумбія, Панама, Венесуела, Єгипет, Філіппіни, Гвінея та Чилі [53].

Бідність як складне соціальне явище нерозривно пов'язана з проблемами розвитку суспільства в цілому, економікою та політикою держав. Її можна розглядати у вузькому та широкому сенсі, коли в першому випадку вона ототожнюється із зубожінням і матеріальними нестатками населення (окремих індивідів й соціумів або соціальних класів), а в другому – зі складними й

невдалими результатами економічних, політичних і соціальних процесів (або реформ), що в останні десятиріччя набувають ознак глобалізації [18].

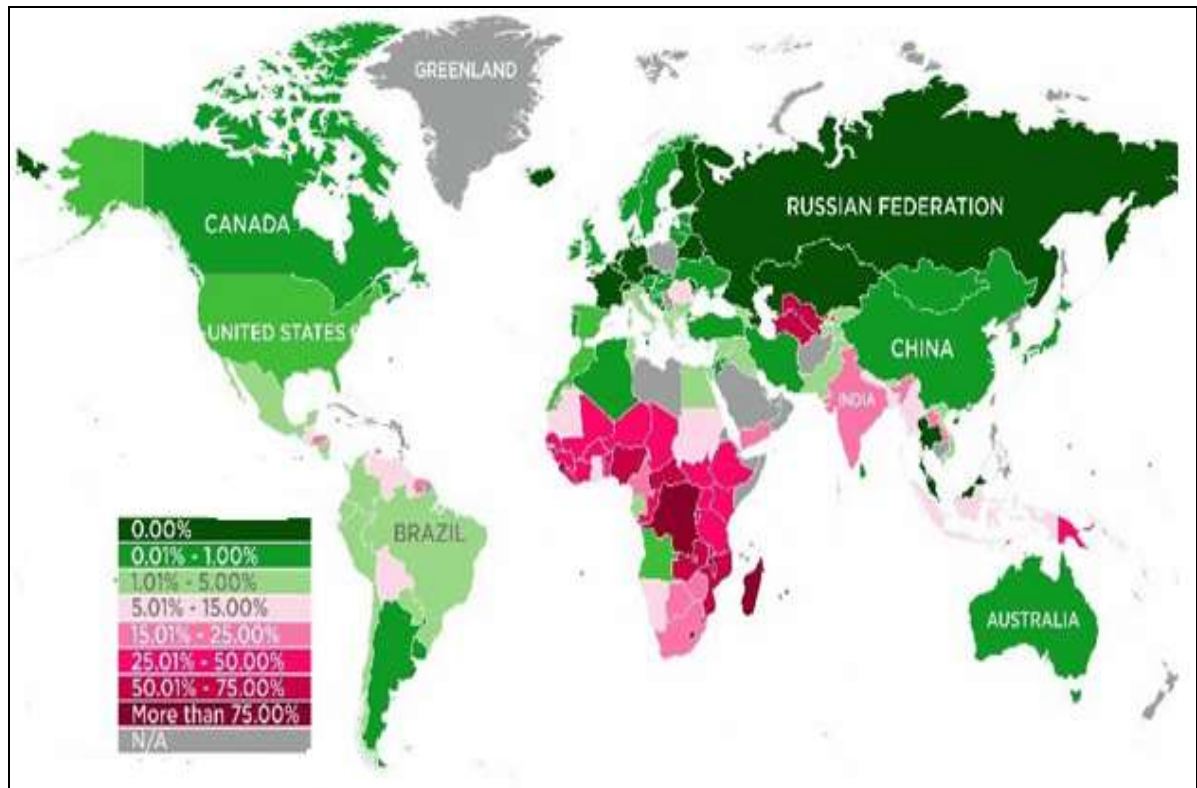

Рис. 2.1. *Індекс продовольчої безпеки в країнах світу на 2023 р. [53].*

ВВП є основою для порівняння рівня розвитку держав щодо їх структури виробництва, рівня якості життя населення, оцінки дефіциту державного бюджету, фінансового забезпечення країни тощо. Особливістю ВВП є також і те, що він відображає зміст вартості товарів і послуг, які вироблені на території конкретної держави. Найбільш вдалим для порівняння рівня розвитку держав є ВВП на душу населення, який є більш точно відображає відмінності в рівні економічного та соціального розвитку держав, адже вони різняться саме чисельністю населення й матеріального благополуччя [3].

Найбільш поширеним для аналізу міжнародних організацій показником бідності є ВВП на душу населення, який застосовує не лише ООН та її галузеві організації, алей й Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, ФАО та інші. Так, згідно офіційних даних за 2023 р., найбільші показники ВВП на душу населення – понад 60 тис. дол. США у рік мали Скандинавські країни, США,

Бельгія, Австралія та Пд. Корея, а найменші (нижче 2 тис. дол. у рік) – африканські країни нижче Сахари, багато країн Азії та Лат. Америки (рис. 2.2).

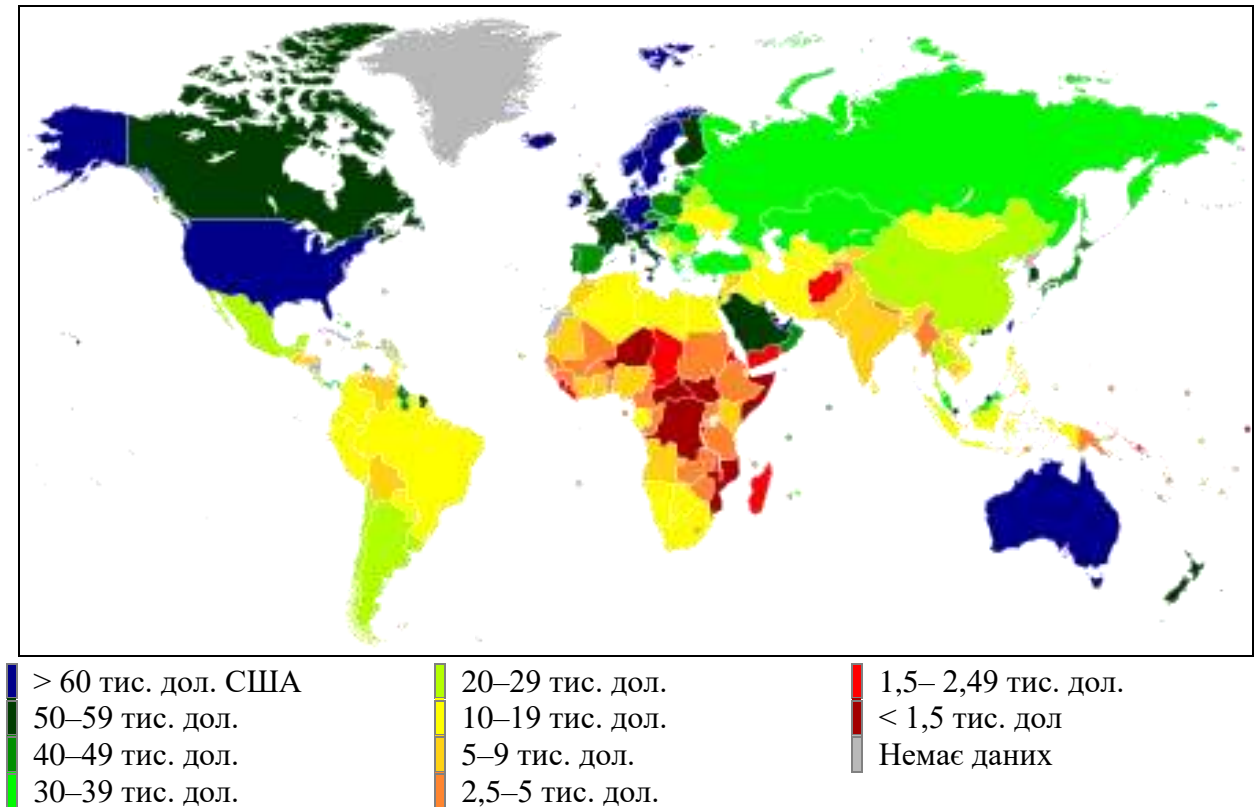

Рис. 2.2. ВВП на душу населення в країнах світу на 2023 р. [49].

Держави, які очолюють перелік із найвищим показником на душу населення є країнами соціального достатку із збалансованою системою економіки та соціального захисту населення. До лідируючих багатих країн світу належать також нафтові держави Близького й Середнього Сходу, країни-офшори та невеликі європейські країни, які мають добрі можливості для забезпечення своїх громадян необхідними соціальними благами. Найбідніші країни розташовані в основному на Африканському континенті, Південно-Східній Азії, Латинській Америці.

За статистикою Світового банку, на 2023 р. лідерство за чисельністю ВВП на душу населення займають Люксембург (134753,8 дол. США), Сінгапур (116486,5 дол.), Ірландія (106455,8 дол.), Катар (93521,4), Бермудські Острови (85192,3), Норвегія (79201,2), Швейцарія (77324,1), Макао (73802,2), Кайманові Острови (72481,0), Сполучені Штати Америки (69287,5) та ін. (табл. 2.3).

Топ-10 найбагатших і найбідніших країн світу на 2023 р.*

№	Топ-10 країн із найбільшим ВВП на душу населення	ВВП на душу населення, дол. США	Топ-10 країн із найменшим ВВП на душу населення	ВВП на душу населення, дол. США
1	Люксембург	134753,8	Бурунді	793,2
2	Сінгапур	116486,5	ЦАР	1020,5
3	Ірландія	106455,8	Конго	1218,8
4	Катар	93521,4	Південний Судан	1234,7
5	Бермудські Острови	85192,3	Сомалі	1302,5
6	Норвегія	79201,2	Нігер	1309,8
7	Швейцарія	77324,1	Мозамбик	1342,3
8	Макао	73802,2	Ліберія	1552,8
9	Кайманові Острови	72481,0	Чад	1590,6
10	США	69287,5	Еритрея	1625,5

*Складено за: [49].

Найменші показники ВВП на душу населення мають Бурунді (793,2 дол. США), Центральноафриканська Республіка (1020,5 дол.), Конго (1218,8 дол.), Південний Судан (1234,7 дол.), Південний Судан (1302,5 дол.), Сомалі (1302,5 дол.), Нігер (1309,8 дол.), Мозамбик (1342,3 дол.), Ліберія (1552,8 дол.), Чад (1590,6 дол.) та Еритрея (1625,5 дол. США) [49].

Отже, на процеси поширення бідності в регіонах впливають природні, геополітичні, фінансово-економічні, законодавчо-правові, соціальні та інші чинники. Основними показниками для аналізу рівня бідності в регіонах світу є ВВП на душу населення, індекс бідності, показник голоду, індекс людського розвитку, показники купівельної спроможності населення, середньої заробітної плати, рівня безробіття й бездомності.

Найбільша частка голодуючих спостерігається в Зімбабве, Республіці Чад, Пд. Судані, Демократичній Республіці Конго, Центральноафриканській Республіці, Сирії, Мадагаскарі. Тобто найбільш голодуючими на сьогодні є в основному держави Африки, Близького Сходу та острівні, де тривають революційні рухи, військові дії та державні перевороти, які посилюються ще й несприятливими природними умовами – такими як засухи.

2.2. Загальний стан поширення бідності у регіонах світу

Міжнародні організації у своїх дослідженнях та аналітичних звітах часто використовують для поширення стану бідності в регіонах світу та її гостроти показник індексу багатовимірної бідності (ІББ), який дає можливість більш точно оцінити ситуацію з проблемами бідності в регіонах світу. Він охоплює показники не тільки грошових вимірів матеріального благополуччя в країнах, але й відображає рівень фізичного здоров'я людей у регіонах, їх можливість отримувати освітні та культурні послуги, мати доступ до їжі, питної води, власне житло тощо [14]. Експерти ООН та її структурних підрозділів, розраховуючи ІББ, розробляють практичні рекомендації для прийняття рішень у питаннях вирішення поточних соціальних проблем бідності та покращенні загальної ситуації.

У 2022 р. було розраховано поточний ІББ для понад 100 країн світу, де проживало понад 5,7 млрд населення світу, що становить 76 % населення всієї планети [13]. Цей рік був особливий, адже він підводив підсумки в умовах поширення пандемії COVID-19, яка завдала значної шкоди не тільки економіці держав світу, але й життю та здоров'ю багатьох людей у регіонах планети. Результати підрахунків свідчили, що ІББ показують, що 1,3 млрд. осіб живуть в умовах тотальної бідності, 886 млн осіб є людей належать до категорії середнього рівня достатку, 440 млн – живуть у країнах із низьким рівнем достатку [14]. Згідно оприлюднених даних, осередки з біднішими верствами населення мають ареальне розміщення на території континентів. Наприклад, 85 % найбіднішого африканського населення проживає в регіоні Субсахарської Африки – найбільш посушливих територіях зі складною політичною та фінансово-економічною ситуацією, де тривають часті збройні конфлікти та міжурядові сутички з різними кланами за владу в країні (табл. 2.5). Така закономірність спостерігається й в інших регіонах і частинах світу, де чітко корелюють показники ІББ з загальним рівнем матеріального достатку (ВВП на душу населення) та рівнем зубожіння населення (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Топ-10 країн з найбільшою часткою бідних на кінець 2022 р.*

№	Назва країни	Частка населення за межею бідності, %	Загальна чисельність населення в країні, млн. осіб	Індекс багатомірної бідності
1	Південний Судан	82,3	12,045	0,51
2	Екваторіальна Гвінея	76,8	1,675	0,59
3	Мадагаскар	70,7	29,614	0,53
4	Еритрея	69,0	3,684	0,39
5	Бурунді	64,9	12,891	0,31
6	Демократична Республіка Конго	63,9	99,153	0,34
7	Центральноафриканська Республіка	62,1	5,579	0,39
8	Гватемала	59,3	17,361	0,66
9	Есватіні	58,9	1,127	0,61
10	Гаїті	58,5	11,583	0,51

*Складено за: [49].

Найбільша частка населення, які перебувають за межею бідності, згідно розрахунків Світового банку, проживає в Південному Судані (82,3 %), Екваторіальній Гвінеї (76,8), Мадагаскарі (70,7), Еритреї (69,0), Бурунді (64,9), Демократичній Республіці Конго (63,9), Центральноафриканській Республіці (62,1), Гватемалі (59,3), Есватіні (58,9), Гаїті (58,5) [49].

Найбільша частка абсолютно бідних людей, згідно Forbes, знаходяться в Центральній Африці та Південної Азії (84,5 % усіх зубожілих жителів планети). У країнах Субсахарської Африки ІББ коливання від 6,3 % у Південній Африці до 91,9 % в Південному Судані. У Пд. Азії від 0,8 % на Мальдівах до 55,9% в – в Афганістані. Ємен (47,7 %), Східний Тімор (45,8 %) та Гаїті (41,3%) [36].

Щоб побачити повну картину бідності у регіонах світу, необхідно враховувати, що у бідніших країнах зазвичай фіксують не лише більшу кількість людей, які живуть у багатомірній бідності, але також вищий ступінь бідності, тобто кожна бідна людина зазнає обмежень за більшою кількістю індикаторів. Наприклад, у Нігерії та Малаві більше половини населення належить до категорії багатомірної бідності (52,6% і 51,4%), проте ступінь бідності відрізняється (46,2% і 56,6%).

Для Нігерія, Судану, Пакистану та Гаїті демонструють високу ступінь нерівності серед бідних, тобто рівень життя людей, які живуть у багатовимірній бідності в цих країнах, дуже неоднорідний. Фахівці відзначають, що нерівність ІББ залежить ще від суб'єктивного чинника, де опитувані індивіди можуть відносити себе до категорії відносно стабільного населення, незважаючи на те, що вони перебувають за межею бідності [40]. Наприклад, така ситуація є притаманною для Пакистану і Бангладеш у Південній Азії, Судан і Ємен – в арабському світі, а Гаїті – в Лат. Америці та країнах Карибського басейну.

Крім того, за експертними висновками, рівень бідності серед дітей є вдвічі вищим, ніж у дорослих. Так для однієї дитини з трьох є притаманним бути абсолютно бідною, коли для дорослих цей показник становить один із шести. Тобто діти частіше, ніж дорослі потрапляють до категорії багатовимірної бідності, адже вони відчувають обмеження за всіма індикаторами [31]. Наприклад, у Чаді, Ефіопії, Нігерії та Південному Судані приблизно 90% дітей віком до 10 років належать до категорії зубожілих. В Індії майже 300 млн дітей вважається зубожілими [32]. Дитяча бідність є також досить помітною Бангладеш, Гаїті, Перу, Ефіопії, Демократичній Республіці Конго та Пакистані.

Опитані особи, відчувають обмеження щонайменше за третиною зважених показників у сфері здоров'я, освіти та рівня життя, а також харчування, дитячої смертності, тривалістю шкільного навчання, й годинами відвідування школи, ресурсами для приготування їжі, санітарно-гігієнічних умов, якістю й наявністю питної води, доступом до електрики тощо.

Індивіди, які живуть за межею крайньої бідності, потрапляють у цю категорію населення в основному за п'ятьма основними показниками: рівнем матеріальних достатків, потребою в їжі та воді, доступу до житлово-комунальних послуг, а також охорони здоров'я та освіти й рівня життя. Найгірша ситуація за 2023 р. з розрахунком ІББ спостерігається для Перу, Гаїті, Бангладеш, Індії, Пакистану, В'єтнаму, Ефіопії, Нігерії та Конго [44].

Рівень поширення бідності в регіонах світу*

№	Регіон світу	Причини зниження рівня соціального достатку й появи бідності в регіонах світу	Наслідки	Рівень бідності в регіоні
1	2	3	4	5
1	Західна Європа	Наявність значної чисельності біженців і нелегальних мігрантів; загроза терактів і розпалювання наявних заморожених конфліктів; жорстка політична конкуренція між США та ЄС; вихід Британії з ЄС; зростання зовнішнього боргу в окремих країн (Італії, Греції, Португалії, Іспанії); вичерпаність мінеральних ресурсів; енергетичні та екологічні проблеми; демографічна криза й старіння населення; зростання злочинності; підвищена концентрація ісламського населення за рахунок біженців та переселенців із Бл. Сходу й Пн. Африки; ріст наркоманії, захворювань на СНІД і COVID-19	Погіршення соціального благополуччя населення; зростання соціального невдоволення місцевого населення країн; ріст числа безробітних і зубожілих; соціальна диференціація суспільства	Низький; середній рівень доходів у регіоні – 50 тис. дол. США; рівень зубожіння – 15%
2	Східна Європа	Відставання рівня економічного й соціального розвитку від західноєвропейських держав; російсько-українська війна; наявність заморожених конфліктів у регіоні; проблеми вступу та адаптації нових членів ЄС; збільшення злочинності; зовнішнє заробітчанство; корупція у владі пострадянських держав; порушення прав людини та свободи слова (РФ, Україна, Білорусь); поширення наркоманії, СНІДу, наслідки COVID-19, торгівлі органами, проституції, алкоголізму	Гальмування соціально-економічного й політичного розвитку; наявність внутрішніх і зовнішніх конфліктів; ріст безробіття; поява вимушених мігрантів і біженців; ріст диференціації соціумів, маргіналізація суспільства	Порівняно невисокий середній рівень доходів у регіоні – 21 тис. дол. США; рівень зубожіння – 24%
3	Бл. і Сер. Схід та Пд.-Зх. Азія	Політична нестабільність у регіоні; наявність багатьох конфліктів і гарячих точок у регіоні (війна в Сирії, часті ізраїльсько-арабські конфлікти, індо-пакистанський конфлікт); підвищена релігійна та етнічна нетерпимість; існування багатьох радикальних проісламських угруповань; загроза тероризму; значний ступінь мілітаризації країн регіону; постачання наркотиків до Європи, США та інших регіонів світу; диспропорції в	Високий ступінь соціально-майнової диференціації суспільства; жорстка економічна й політична конкуренція в регіоні; підвищений рівень біженства й неконтрольованих	Середній; середній рівень доходів у регіоні – 7 тис. дол. США; рівень зубожіння – 35%

		економічному розвитку нафтових країн (ОАЄ, Оман, Саудівська Аравія та ін.) і малоресурсних держав регіону; поширеність багатьох хвороб; часті засухи й неврожаї; нестача питної води й продуктів харчування.	міграцій у регіоні; підвищена смертність населення внаслідок частих конфліктів і терактів	
4	Пд.-Сх. та Східна Азія	Значний рівень соціально-економічної диференціації країн у регіоні; політична та економічна нестабільність у регіоні; економічна домінація Китаю в регіоні та його конкуренція з США; високий ступінь милітаризації країн регіону; демографічний вибух; значна територіальна концентрація населення в Китаї, Японії, Південній Кореї, Індокитаї, нових індустріальних країнах; наявність шкідливих виробництв; складні екологічні проблеми; техногенні катастрофи; нестача сировинних ресурсів, продуктів харчування, питної води	Різкі соціально-економічні відмінності між країнами регіону; проблеми голоду; поширення хвороб; високий рівень безробіття; часті неврожаї; високий рівень не писемності, висока смертність населення	Середній: середній рівень доходів у регіоні – 650 дол. США; рівень зубожіння – 74 %

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4	5
5	Пн. Африка	Політична, економічна та соціальна нестабільність у регіоні; наявність багатьох заморожених і триваючих конфліктів; низький рівень соціального розвитку в регіоні; наявність радикальних проісламських угруповань; економічна залежність регіону від Європи; нелегальна торгівля зброєю; диспропорції в соціальному розвитку держав; складна екологічна ситуація; розширення пустелі; часті засухи, неврожаї; проблеми забезпечення водою сільського господарства та питною водою, нестача продуктів харчування	Порівняно низький рівень соціально-економічного розвитку країн регіону; значна залежність держав від Заходу; загроза виникнення нових збройних конфліктів; внутрішньополітична нестабільність у багатьох країнах регіону; високий рівень безробіття і низькі зарплати	Підвищений; середній рівень доходів у регіоні – 477 дол. США; рівень зубожіння – 78 %
6	Тропічна Африка	Часті етнічно-релігійні й територіально-ресурсні конфлікти боротьба за владу всередині країн; загроза тероризму й піратства; значне економічне відставання регіону від розвинених країн та їх залежність від США, ЄС та інших розвинених країн світу; висока народжуваність і смертність місцевого населення; безробіття; нелегальна торгівля зброєю; наявність шкідливих виробництв; небезпечних соціальних явищ; часті	Значне відставання в економічному розвитку від інших країн світу; проблема голоду й неписемності; високий ступінь захворюваності; висока смертність населення; низька тривалість	Підвищений; середній рівень доходів у регіоні – 235 дол. США; рівень зубожіння – 92 %

		засухи, неврожаї; проблеми забезпечення водою сільського господарства та питною водою; складна екологічна ситуація	життя	
7	Пн. Америка	Політична, економічна та фінансова гегемонія США; високий ступінь безробіття в США та Канаді; наявність багатьох загроз інформаційного характеру; зростання кібератак; жорстка конкуренція й загрозлива монополістична діяльність багатьох ТНК; надмірна територіальна концентрація виробництва; складна екологічна ситуація в багатьох промислових районах регіону; техногенні катастрофи; наплив мігрантів із багатьох регіонів світу; значна концентрація біженців на кордоні США та Мексики; загроза терактів	Високий ступінь безробіття; підвищена поширеність наркоманії та злочинності, високий ступінь захворюваності на СНІД, торгівля органами, проституція	Середній; середній рівень доходів у регіоні – 19 тис. дол. США; рівень зубожіння – 37 %
8	Лат. Америка та країни Карибського басейну	Політична, економічна та фінансова нестабільність у переважній більшості країн регіону; наявність багатьох конфліктних ситуацій всередині держав і на двосторонньому рівні; висока народжуваність та смертність місцевого населення; наплив іммігрантів до інших регіонів світу (переважно в Північну Америку – США, Мексику та Канаду); екологічні проблеми; техногенні катастрофи; надмірна вирубка лісів; поширення злочинності; війни між наркокартелями та синдикатами	Високий ступінь безробіття й бідності; проблема голоду й неписьменності; високий ступінь захворюваності; торгівля органами; проституція; поширеність небезпечних хвороб	Вище серед.; 7 тис. дол. США; рівень зубожіння – 35%
9	Австралія й Океанія	Наявність ядерних полігонів та багатьох військових баз США та НАТО в Океанії й біля берегів Австралії; мілітаризація Австралії; низький розвиток океанійських держав; екологічні проблеми; техногенні катастрофи; значна економічна та політична залежність країн регіону від США, ЄС, Японії та Китаю; поширеність злочинності тощо	Високий рівень безробіття; поширеність небезпечних хвороб; половина населення регіону – голоду; проблеми неписьменності та матеріальних статків населення	Порівняно слабкий; 12 тис. дол. США; рівень зубожіння – 43%

* Складено за: [15; 16; 18; 20; 24; 25; 33; 52; 55].

Для Західної Європи характерними є такі проблеми бідності як загальне погіршення соціального благополуччя населення, зростання соціального невдоволення місцевого населення країн зростанням числа безробітних і зубожілих, значною соціальною диференціацією суспільства тощо. Для Східної Європи – гальмуванням соціально-економічного й політичного розвитку,

наявністю наявність внутрішніх і зовнішніх конфліктів, ростом безробіття й появою вимушених мігрантів і біженців, ростом диференціації соціумів і маргіналізацією суспільства внаслідок фінансово-економічної кризи та негативних наслідків поширення пандемії COVID-19. Близький і Середній Схід та Південно-Західна Азія мають низку таких соціальних проблем як високий ступінь соціально-майнової диференціації суспільства, жорстка економічна й політична конкуренція в регіоні, підвищений рівень біженства й неконтрольованих міграцій у регіоні, підвищена смертність населення внаслідок частих конфліктів і терактів тощо.

Південно-Східна та Східна Азія характеризується різкими соціально-економічними відмінностями між країнами регіону, наявністю проблем голоду, поширення багатьох небезпечних хвороб, високим ступенем безробіття, частими неврожаями, які призводять до продовольчих проблему регіоні, високим ступенем неписьменності й високою смертністю населення в регіоні. Північна Африка має порівняно низький рівень соціально-економічного розвитку країн, значну залежність держав від Заходу, загрозу виникнення нових збройних конфліктів, внутрішньополітичну нестабільність у багатьох країнах регіону, високий рівень безробіття і низькі зарплати тощо.

Тропічна Африка характеризується значним відставанням в економічному розвитку від інших країн світу, наявністю проблем голоду й неписьменності, високим ступенем захворюваності й високою смертністю населення та низькою тривалістю життя. Для Пн. Америки є притаманним високий ступінь безробіття, підвищена поширеність наркоманії та злочинності й високий ступінь захворюваності на СНІД, торгівля органами, проституція та інші соціальні проблеми. Країни Латинської Америки характеризуються високим ступенем безробіття й бідності, наявністю проблем голоду й неписьменності, високим ступенем захворюваності й торгівлею органами, поширенням небезпечних хвороб. Австралія та Океанія вирізняються високим рівнем безробіття, поширеністю багатьох небезпечних хвороб, неписьменністю, половина населення регіону голодує, матеріальними нестатками.

Таким чином, найбільша частка населення, які перебувають за межею бідності, проживає в Південному Судані, Екваторіальній Гвінеї, Мадагаскарі, Еритреї, Бурунді, Демократичній Республіці Конго, Центральноафриканській Республіці, Гватемалі, Есватіні, Гаїті. Найбільша частка абсолютно бідних людей знаходяться в Центральній Африці та Південної Азії, Латинській Америці та Океанії. Для кожного регіону світу притаманні певні проблеми бідності, серед яких домінуючими є соціальна диференціація суспільства, матеріальні нестатки місцевого населення, проблема голоду, питної води, неписьменності, безробіття, зубожіння, поширення небезпечних хвороб.

РОЗДІЛ 3. ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ БІДНОСТІ ЯК ГЛОБАЛЬНОГО ЯВИЩА СУЧАСНОСТІ

3.1. Участь міжнародних організацій щодо вирішення проблем бідності в регіонах планети

До участі щодо вирішення проблем бідності в регіонах світу долучаються насамперед міжнародні економічні організації (Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Міжнародний банк реконструкції й розвитку, Світова організація торгівлі, Продовольча і сільськогосподарська організація, Міжнародна організація праці та ін.), а також ООН як універсальна організація з її профільними підрозділами, Всесвітньої організації з охорони здоров'я (ВООЗ), регіональні організації (ШОС, ОАЄ, ЛАД, МЕРКАСУР, НАФТА тощо з їхніми окремими програмами й проектами щодо подолання бідності на планеті. За сферою діяльності міжнародні організації поділяються на: 1) промислового розвитку – ЮНІДО; 2) фінансів – МБРР, МВФ, МАР, МФК, БАГІ; 3) зв'язку та транспорту – ІКАО, ІМО, ВПС та МСЕ та ін. [27].

До установ економічного характеру належатимуть ті, що непрямо чи опосередковано пов'язані в своїй діяльності з економічною сферою (наприклад, ВМО, МФСР, ФАО, ЮНІДО, ФАО, Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав та ін.). Всі ці дії спеціалізовані установи можуть здійснювати лише в межах своєї компетенції, що передбачено в їх установчих актах. Будь яка міжнародна організація починає функціонувати лише після вступу її статуту в дію.

ООН – це міжурядова організація універсального характеру. Вона здійснює свою діяльність на постійній основі, що забезпечується цілою низкою органів [46]. Коли мова йде про спеціалізовані економічні установи, то це виконання повноважень в економічній сфері. Проте такий погляд на спеціалізовані установи ООН не є єдиним, оскільки вона виконує й інші функції: співробітництво з органами та спеціалізованими галузевими

установами; надання консультацій та іншої технічної допомоги; обмін інформацією та документацією між ООН та спеціалізованими установами; забезпечення звітності про свою діяльність; надання ООН інформації, спеціальних доповідей та досліджень, допомоги на її запит; співробітництво при наданні технічної допомоги; укладення угод з ООН та іншими спеціалізованими установами, міжурядовими організаціями; проведення взаємних з ООН консультацій з різних питань; співпраця з ООН у сфері обміну персоналом тощо [27].

Спеціалізовані економічні установи системи ООН широко представлені розгалуженою системою профільних організацій, створених на основі міжнародного договору незалежними державами на постійній основі згідно з нормами міжнародного права з метою координації економічного співробітництва між державами-членами в сфері міжнародної торгівлі, промислового розвитку, фінансів, зв'язку та транспорту [46]. Останні сприяють розвитку співробітництва між державами у економічній сфері й координують їх діяльність, відрізняючись між собою за характером діяльності, впливом на міжнародні економічні відносини тощо. Їх основною відмінністю від інших міжнародних економічних організацій є зв'язок з ООН через договір, котрий укладається спеціалізованими установами з ЕКОСОП, в якому розглядаються питання щодо їх визнання, координації діяльності та співробітництва в адміністративній, статистичній та технічній сферах, взаємного представництва, пропозицій про включення в порядок денний, рекомендацій, щорічної доповіді, інформації та документації, передачі технологій, підопічних та несамостійних територій, можливості звернення за консультативним висновком до Міжнародного суду, відносин з іншими підрозділами, що входять в систему ООН, регіональних та місцевих відділень, персоналу, бюджетних та фінансових питань тощо [32].

Наявна низка способів визначення і встановлення ступеня бідності з боку інших міжнародних організацій. Використання різних способів збору та аналізу статистичних даних зумовлює не тільки відмінності у визначеннях, але й

встановленні рівня бідності, що приводить до визначення різних підходів у боротьбі з бідністю. Бідність, зазвичай, поділяється на абсолютну або відносну бідність. В обох випадках визначено поріг бідності, або межу бідності, а люди, які знаходяться нижче цієї межі, вважаються бідними.

Станом на 2023 р. Світовий банк визначає крайню бідність як проживання людини на 1,90 дол. США в день. Згідно його розрахунків, 12% людства зараз живе в крайній бідності. Згідно його даних, найкращі умови для проживання населення характерними є для країн Західної Європи, США, Канади, Японії та Південної Кореї (рис. 3.1). Основними проблемами бідності, згідно експертних висновків, є проблеми голоду, зубожіння населення, безробіття, неосвіченості й проблема вільного доступу до культурних послуг, поширення небезпечних хвороб тощо [49].

Індекс соціального розвитку (ICP) характеризує соціальні та екологічні рівні розвитку країни, які не залежать від економічних чинників, проте відображають забезпеченість держав водними ресурсами, доступністю медичного обслуговування, рівнем особистої безпеки громадян, доступністю освіти, станом екології в країні та інших необхідних життєвих послуг [52]. Найвищий ICP (1-й рівень) мають Скандинавські країни, Канада, Австралія та Японія. Найменший (6-й рівень) – країни Центральної Африки, Південної Азії та Океанії (рис. 3.1).

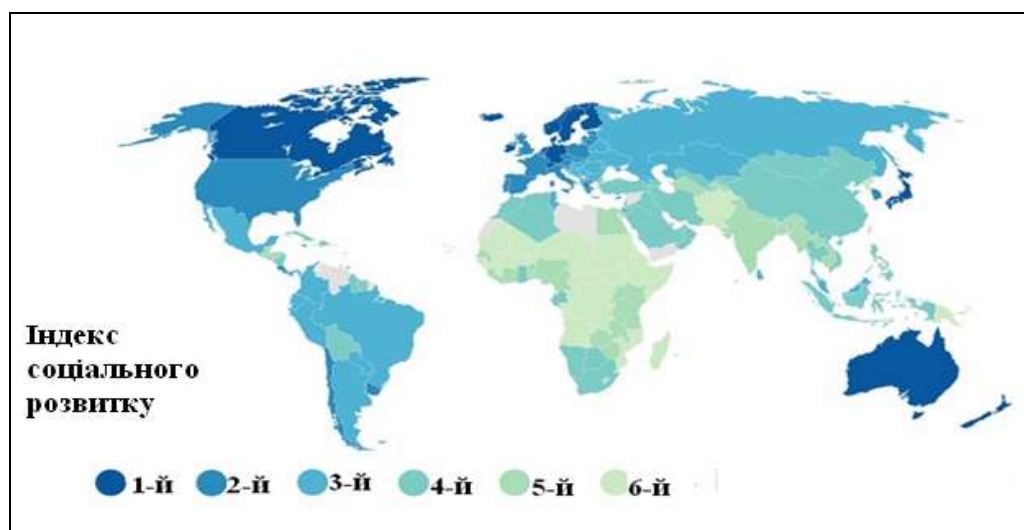

Рис. 3.1. Індекс соціального розвитку в країнах світу на 2023 р. [53].

Найбільшу кількість міжнародних програм і проєктів щодо вирішення проблем бідності в регіонах світу мають ООН, ВООЗ, ФАО та МВФ, які досить активно вирішують свої галузеві або комплексні питання у тому, чи іншому проблемному питанні. Наприклад, у вирішенні проблеми голоду ООН займається розробкою комплексних програм щодо подолання голоду в регіонах світу та узгоджує дії галузевих організацій та урядів країн щодо їх вирішення (табл. 1). ВООЗ проводить оцінку якості продуктів харчування на здоров'я людей. ФАО забезпечує контроль над виробництвом, якістю й поширенням продуктів харчування. А МВФ – надає кредити й фінансування виробництва харчових продуктів та інвестує проєкти з виробництва продуктів харчування та інтенсифікації діяльності сільського господарства.

У питаннях вирішення проблем зубожіння ООН застосовує комплексні заходи боротьби з бідністю. ВООЗ забезпечує моніторингову діяльність за умовами життя й благополуччя населення і санітарним станом територій. ФАО – намагається забезпечити можливість отримувати дешеві й доступні продукти харчування. МВФ забезпечує процеси кредитування програм подолання зубожіння у регіонах світу. Щодо подолання проблем безробіття ООН проводить моніторинг за процесами безробіття у світі й надання допомоги щодо її стабілізації та забезпечує координацію галузевих підрозділів і регіональних міжнародних організацій із подолання проблем бідності. МВФ забезпечує фінансування підготовки необхідних професійних кадрів. ВООЗ розглядає доцільним перепрофілювання працівників для сільськогосподарської сфери. ВООЗ здійснює контроль над підготовкою медичних працівників. У питаннях вирішення проблем поширення небезпечних хвороб ООН забезпечує моніторинг і контроль над поширенням епідемій та небезпечних хвороб у регіонах світу. ВООЗ контролює стан здоров'я населення й поширення небезпечних хвороб у регіонах світу та вакцинацію. ВООЗ забезпечує оцінку якості харчування, продуктів споживання й медичних препаратів. МВФ фінансує проєкти щодо боротьби з епідеміями та виробництвом ліків тощо.

Таблиця 3.1

Участь основних міжнародних організацій у вирішенні проблем бідності

Міжнародні організації Головні проблеми бідності	ООН	ВООЗ	ФАО	МВФ
Голоду	Розробка комплексних програм щодо подолання голоду в регіонах світу та узгодження дій галузевих організацій та урядів країн	Оцінка якості продуктів харчування на здоров'я людей	Контроль над виробництвом, якістю й поширенням продуктів харчування	Надання кредитів і фінансування виробництва харчових продуктів та інвестицій у цю сферу
Зубожіння	Вжиття колективних заходів щодо боротьби з бідністю	Моніторинг за умовами життя й благополуччя населення та санітарного стану територій	Можливість отримувати дешеві й доступні продукти харчування	Кредитування програм подолання зубожіння.
Безробіття	Моніторинг за процесами безробіття у світі й надання допомоги	Контроль над підготовкою медичних працівників	Перепрофілювання працівників для сільськогосподарської сфери	Фінансування підготовки необхідних професійних кадрів
Неосвіченості й вільного доступу до культурних послуг	Підтримка культурних та освітніх програм і проектів на місцях у регіонах світу	Участь у розробці програм щодо підготовки медичних кадрів та санітарних працівників	Залучення передових технологій у виробництві продуктів харчування й підготовки фахівців для сільського господарства	Виділення пільгових кредитів на освітні проекти в країнах світу та кошти на подолання не писемності й доступу до послуг
Поширення небезпечних хвороб	Моніторинг і контроль над поширенням епідемій та небезпечних хвороб у регіонах світу	Контроль за станом здоров'я населення й поширення небезпечних хвороб у регіонах світу та процесами вакцинації.	Оцінка якості харчування, продуктів споживання й медичних препаратів	Фінансування проектів щодо боротьби з епідеміями та виробництвом ліків

Загально низький рівень доходів та нерозвиненість ринкових механізмів обумовлюють відсутність прямого зв'язку між рівнем матеріального добробуту домогосподарства та умовами його функціонування. Останні з досить високими доходами можуть існувати в незадовільних умовах (недостатня житлова площа або кількість кімнат, відсутність елементарних зручностей, значна віддаленість від об'єктів соціальної інфраструктури тощо) і навпаки – задовільні умови проживання можуть супроводжуватися вкрай низьким рівнем поточних доходів. Незадовільний стан соціального середовища безпосередньо впливає на самопочуття людини в суспільстві. Оскільки більш високий дохід не забезпечує комфортного існування і не захищає людину від впливу негативних факторів соціального середовища (криміногенна ситуація, поширеність соціально небезпечних хвороб тощо), цей компонент нині слід розглядати як складову рівня життя в країні.

Таким чином, міжнародні організації виконують значиму роль у вивченні, моніторингу, виробленні стратегій та забезпеченні механізмів подолання проблем бідності у регіонах світу. Найбільш ефективно реалізуються програми та проєкти боротьби з бідністю з боку ООН та її галузевих підрозділів, а також інших міжнародних як світових, так і регіональних організацій, які займають свою нішу у вирішенні проблем бідності на планеті.

3.2. Проблеми, перспективи та сценарії вирішення проблеми бідності за участю міжнародних організацій

ПРООН станом на кінець 2023 р. визначила шість зон бідності, які є найбільш актуальними й потребують свого негайного вирішення (рис. 3.2). До таких слід віднести зону Амазонії в Південній Америці, де домінуючими є проблеми голоду, санітарно-гігієнічного обслуговування населення, крайнього зубожіння та безробіття. Для зони бідності Південної Африки найгострішими соціальними проблемами є голод, нестача матеріальних ресурсів, житла та безробіття з частими збройними конфліктами, піратством і високим ступенем

безробіття й смертності. Зона Аравійського півострова характеризується соціальною напругою, міжетнічними конфліктами й нестачею водних ресурсів. Зона бідності в Східній Європі представлена в основному українським питанням – наслідками російської агресії в нашій державі, масовим зубожінням населення, падінням рівня та якості життя українського населення, появою біженства тощо. Південна та Південно-Східна Азія – зона підвищеної концентрації населення й прояву проблем бідності, голоду, якості питної води, працевлаштування, складних санітарно-епідеміологічних умов, безробіття тощо. Східноазійська зона – територія зубожіння й перебування в диктаторському режимі жителів Північної Кореї, низького соціально-економічного статусу населення Монголії тощо [46].

Щодо вирішення глобальних проблем бідності в усьому світі для різних категорій соціально-економічного розвитку держав (високорозвинутих, середнього рівня розвитку, країн, що розвиваються та тих, які перебувають за межею бідності) можна виділити три сценарії розвитку – позитивний, нейтральний і негативний (табл. 3.2).

Найбільш оптимістичний сценарій передбачає для високо розвинутих держав зменшення частки бідності на їх території до мінімуму й максимальне субсидування соціально-вразливих верств населення. Для країн середнього рівня розвитку – контроль процесів бідності та суттєве покращення матеріального благополуччя значної частини населення країни. Найкращим варіантом у вирішенні проблем бідності для країн третього світу є стабілізація усіх процесів зубожіння на всіх територіях і часткове розв'язання негативних соціальних проблем. Для аутсайдерів – вирішення деяких проблем зубожіння населення й часткова стабілізація процесів маргіналізації суспільства.

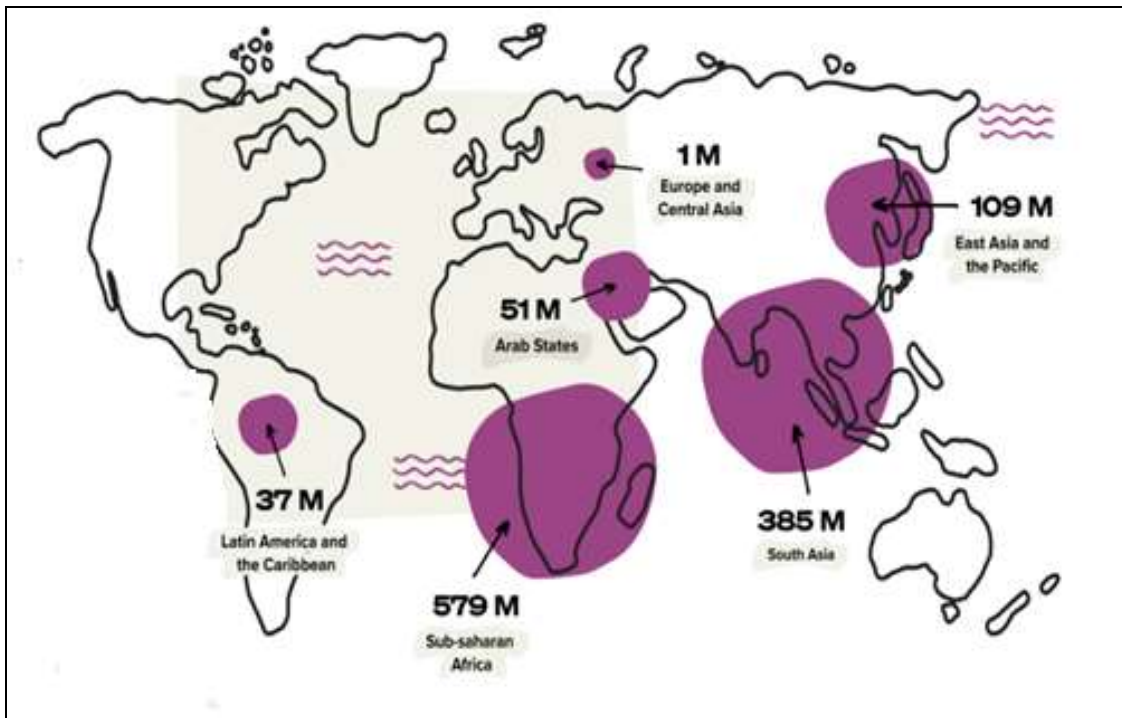

Рис. 3.2. Зони бідності від ПРООН станом на кінець 2023 р.[53]

Щодо песимістичного варіанту прогнозів, то тут слід зауважити, що для країн високого соціального достатку слід очікувати погіршення соціально-економічної ситуації й збільшення частки зuboжілих. Для середнього рівня розвитку – зростання економічної та соціальної напруги й посилення кризових явищ. У країнах, що розвиваються може різкого погіршитися соціально-економічного стан й благополуччя населення. Зубожілі держави мають загрозу навіть повної втрати суверенітету країн.

Нейтральний сценарій розвитку подій з вирішенням проблем бідності в цілому для усіх країн передбачає стагнацію та залишення ситуації на тому ж рівні, або принаймні – незначні зміни її покращення або погіршення в межах допустимих діапазонів функціонування соціумів, які можуть належати до різних соціальних прошарків суспільства.

Таблиця 3.2

Сценарії вирішення проблеми бідності за участю міжнародних організацій

Групи країн Сценарії розвитку	Високорозвинені країни з високим рівнем соціального достатку	Країни середнього рівня розвитку з помірним соціальним станом	Країни, що розвиваються з низьким рівнем достатку	Країни аутсайтери, які перебувають за межею бідності
Позитивний	Зменшення частки бідності в державах до мінімуму та максимальне субсидування соціально вразливих верств населення	Взяття під контроль процесів бідності та суттєве покращення матеріального благополуччя значної частини населення	Стабілізація процесів бідності в окремих країнах і часткове вирішення соціальних проблем	Вирішення деяких проблем зuboжіння населення і часткова стабілізація процесів маргіналізації суспільства
Нейтральний	Стабільна соціально-економічна ситуація	Залишення ситуації на тому ж рівні	Помірна стабілізація процесів бідності	Незначне погіршення соціальної ситуації
Негативний	Погіршення соціально-економічної ситуації й збільшення частки зuboжілих	Зростання економічної та соціальної напруги, посилення кризових явищ	Загроза втрати суверенітету держав і загальне погіршення соц.-економічного стану й благополуччя	Масове зuboжіння населення аж до повної втрати суверенітету країн

Можна стверджувати, що сценарії розвитку майбутніх подій можуть розвиватися за різними схемами й наслідками, враховуючи динаміку соціально-економічного стану країн, їх фінансової системи та стратегії подолання кризових явищ, а також вплив різноманітних чинників, які впливають на процеси прояву та вирішення бідності в регіонах світу.

ВИСНОВКИ

Бідність визначають як стан людини, що характеризується постійним або тривалим позбавленням ресурсів, можливостей, вибору, безпеки і влади, необхідних для того, щоб мати достатній рівень життя та інші громадянські, культурні, економічні, політичні й соціальні права. Виділяють абсолютну, відносну й загальну бідність населення країни, які можна обраховувати з певними цілями для порівняння стану зубожіння населення різних країн і регіонів світу.

На процеси поширення бідності в регіонах впливають природні, геополітичні, фінансово-економічні, законодавчо-правові, соціальні та інші чинники. Основними показниками для аналізу рівня бідності в регіонах світу є ВВП на душу населення, індекс бідності, показник голоду, індекс людського розвитку, показники купівельної спроможності населення, середньої заробітної плати, рівня безробіття й бездомності тощо.

Бідність є однією з найбільш небезпечних глобальних проблем сучасності, яка стрімко поширюється у регіонах і країнах світу й може призвести до ще більш небезпечних наслідків – воєн, політичних переворотів, соціальних потрясінь і потрапляння бідних країн у залежність від багатих еліт й можливостей втратити суверенітет для багатьох держав. Урядам держав потрібно контролювати процеси бідності на національному рівні та узгоджувати свою діяльність з іншими суб'єктами на регіональному і міжнародному рівні з метою їх вирішення та залучення у цю форму міжнародної співпраці впливові міжнародні організації.

Найбільша частка населення, які перебувають за межею бідності, проживає в Південному Судані, Екваторіальній Гвінеї, Мадагаскарі, Еритреї, Бурунді, Демократичній Республіці Конго, Центральноафриканській Республіці, Гватемалі, Есватіні, Гаїті. Найбіднішими регіонами світу є Центральна Африка, Південна Азія, Латинська Америка та Океанія. Найбільш голодуючими на сьогодні є в основному держави Африки, Близького Сходу та

острівні, де тривають революційні рухи, військові дії та державні перевороти, які посилюються ще й несприятливими природними умовами – такими як засухи або повені та інші стихійні лиха. Для кожного регіону світу притаманні певні проблеми бідності, серед яких домінуючими є соціальна диференціація суспільства, матеріальні нестатки місцевого населення, проблема голоду, питної води, неписьменності, безробіття, зубожіння, поширення небезпечних хвороб.

Міжнародні організації виконують значиму роль у вивченні, моніторингу, виробленні стратегій та забезпеченні механізмів подолання проблем бідності у регіонах світу. Найбільш ефективно реалізуються програми та проєкти боротьби з бідністю з боку ООН та її галузевих підрозділів, а також інших міжнародних як світових, так і регіональних організацій, які займають свою нішу у вирішенні проблем бідності на планеті.

Можна стверджувати, що сценарії розвитку майбутніх подій можуть розвиватися за різними схемами й наслідками, враховуючи динаміку соціально-економічного стану країн, їх фінансової системи та стратегії подолання кризових явищ, а також вплив різноманітних чинників, які впливають на процеси прояву та вирішення бідності в регіонах світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Л. М. Аналіз інструментів міжнародних організацій, спрямованих на розв'язання проблеми бідності в Україні та світі. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2016/2_2016_ukr/48.pdf (дата звернення (дата звернення: 13.02.2024)).
2. Бідність і Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/%28Symbol%29/E.C (дата звернення: 19.02.2024).
3. Бідність і цілі розвитку тисячоліття ООН. URL: <http://www.un.org/millenniumgoals/> (дата звернення: 16.02.2024).
4. Бідняки у США: Конституційне право зарубіжних країн: навч. посіб. / за заг. ред. В. О. Ріяки. К.: Юрінком Інтер, 2016. 265 с.
5. Боротьба з бідністю. Резолюція ПАРЕ 1800. URL: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta11/ERES1800.htm> (дата звернення: 19.02.2024).
6. Волонте Л. Боротьба з бідністю (Реєстровий документ 12555). URL: http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc11/EDO_C12555.htm#P18_58 (дата звернення: 23.02.2024).
7. Глобалізація та політика національної безпеки / під ред. П.Юхименко. К.: Центр навчальної літератури, 2021. 408 с.
8. Гольцов А. Г. Геополітика та політична географія. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 416 с.
9. Григорук П. М., Хрущ Н. А. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. К.: Кондор, 2017. 206 с.
10. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Організація та методологія наукових досліджень: навч. посіб. Харків: Право, 2017. 448 с.
11. Демографічні фактори бідності / за ред. Е. М. Лібанової. К.: Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, 2009. 184 с.

12. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 13.02.2024).
13. Доповідь Всесвітнього банку зі статистики бідності. URL: <https://unstats.un.org/unsd/statcom/49th-session/documents/2018-23-Poverty-R.pdf> (дата звернення: 13.02.2024).
14. Європейська мережа боротьби проти бідності (EAPN): веб-сайт. URL: <http://www.eapn.eu> (дата звернення: 07.03.2024).
15. Звіти з розвитку людського потенціалу. URL: на: www.hdr.undp.org/en/ (дата звернення: 21.12.2023).
16. Іжнін І. І. Міжнародні конфлікти (кінець XIX – перша половина XX ст.): підручник. Львів: Видавництво Львівського університету імені І. Франка, 2019. 448 с.
17. Ключник Р. М., Лимонова Е. М. Особливості дослідження бідності у країнах світу. *Академічний огляд*. 2022. № 2 (57). С. 24–35.
18. Коваленко Н. В. Бідність як соціально-економічна категорія. К.: Освіта, 2018. 235 с.
19. Коваленко Н. В. Консолідація суспільства як запорука подолання бідності. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ, 2017. № 2. С. 149–153.
20. Ледерак Дж. П. Розбудова миру: стале примирення в розділених суспільствах. Київ: Дух і літера, 2019. 250 с.
21. Лісовський П., Лісовська Ю. Політика міжнародних відносин. Проблеми і перспективи: навч. посіб. К: Університет «Україна», 2021. 350 с.
22. Мельниченко О. А. Політики боротьби з бідністю. *Актуальні проблеми державного управління*. Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2016. №2. Ч. 1. С. 339-347.
23. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / за заг. ред. Л. Г. Ліпич. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2018. 220 с.

24. Михасюк І. Р. Міжнародні економічні відносини в сучасних міждержавних воєнних конфліктах: підручник. Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 312 с.

25. Міжнародні відносини та світова політика: навч. посіб. / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко, О. В. Бровко; за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. О. М. Кузя. Харків: ХНЕУ імені С. Кузнеця, 2020. 201с.

26. Міжнародні конфлікти як прояв глобальних небезпек світу. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8278/1/55-58.pdf> (дата звернення: 18.02.2024).

27. Міжнародні організації: навч. посібник /за ред. Козака Ю., Ковалевського В., Логвінової Н. К.: Центр навчальної літератури, 2009. 223 с.

28. Олійник Г. Проблема бідності: соціальний контекст. *Журнал Social Work and Education*. 2017. № 2. С. 63-76.

29. Офіційний сайт Євростату: вебсайт. URL: <https://ec.europa.eu/> (дата звернення: 18.03.24).

30. Офіційний сайт Інституту демографії та соціальних досліджень України. URL: www.idss.org.ua (дата звернення: 15.03.2024).

31. Офіційний сайт Міжнародного руху «La Via Campesina». URL : www.viacampesina.org (дата звернення: 11.02.2024).

32. Офіційний сайт ООН. URL: www.un.org (дата звернення: 18.02.2024).

33. Петрушина Т. Множинні чинники бідності у ХХІ ст. Методологічні аспекти. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2021. №1. С 42–59.

34. Підлипна Р. П. Аналіз значення соціального страхування у подоланні бідності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Вип. 10. 2016. С. 701–706.

35. Повістка дня ООН про стійкий розвиток на період до 2030 року. URL: <http://docs.cntd.ru/document/420355765> (дата звернення: 22.01.2024).

36. Порівняльний аналіз на основі даних, отриманих з Forbes.com і Світового банку. URL: data.worldbank.org (дата звернення: 16.03.2024).

37. Приходько І. В. Теоретико-методологічні підходи до визначення поняття бідності. *Young Scientist* : зб. наук. пр. 2018. № 1 (53). С. 528–532.
38. Програма ЄС Право на житло «FEANTSA». URL: www.feantsa.org/ (дата звернення: 25.03.2024).
39. Райнерт Е. С. Як багаті країни забагатіли... і чому бідні країни лишаються бідними. К.: Темпора, 2016. 444 с.
40. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН з питань бідності. URL: www.un.org/en/mdg/summit2010/pdf/outcome_documentN1051260.pdf (дата звернення: 17.02.2024).
41. Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи PM/ResChS. URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/ResChS%282008%298&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EBDB021&BackColorLogged=F5D383> (дата звернення: 19.03.2024).
42. Ринейська Л. С. Роль міжнародних організацій у формуванні міжнародних стратегій економічного розвитку. *Ефективна економіка*. URL: www.economy.nauka.com.ua (дата звернення: 18.02.2024).
43. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії подолання бідності» від 16 березня 2016 р. №161-р-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/202-2020-%D1%80> (дата звернення: 11.12.2024).
44. Сайт благодійної організації «ATD Fourth World». URL: www.atd-fourthworld.org (дата звернення: 15.04.2024).
45. Сайт Європейської федерації продовольчих банків (FEBA): веб-сайт. URL: www.eurofoodbank.eu (дата звернення: 27.03.2024).
46. Сайт Програми ООН «Цілі розвитку тисячоліття» (ЦРТ). URL: www.stwr.org (дата звернення: 24.03.2024).
47. Сайт проекту «Enter». URL: www.coe.int/enter (дата звернення: 18.03.2024).
48. Сенгупта Арджун. Право людини на розвиток. Доповідь незалежного експерта з питань захисту прав людини на розвиток. URL:

[www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/78e0cb0e6e6ea624c1256961004f7a98/\\$FILE/G0015327.pdf](http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/78e0cb0e6e6ea624c1256961004f7a98/$FILE/G0015327.pdf) (дата звернення: 30.01.2024).

49. Статистика Світового банку. URL: <http://databank.worldbank.org/data/> (дата звернення: 14.03.2024).

50. Стратегічний документ Європейського молодіжного форуму з питань молоді і бідності. URL: www.endpoverty.eu/IMG/pdf/eyf-young-people-poverty-en.pdf (дата звернення: 20.01.2024).

51. Сутність та види міжнародних конфліктів в сучасних міжнародних відносинах. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2014/statji_n4-33_2014/28.PDF.

52. Тарасенко Г. Д. Деяко про базові причини бідності. К.: Свічадо, 2021. 190 с.

53. Хто найбідніший у світі: інфографіка. URL: <https://landlord.ua/news/khto-naibidnishyi-u-sviti-infohrafika/> (дата звернення: 05.01.2024).

54. Черенько Л. М., Полякова С. В., Шишкін В. С. та ін. Вплив коронавірусної кризи на бідність: перші наслідки для України. URL: https://idss.org.ua/arhiv/poverty_forecast.pdf (дата звернення: 13.01.2024).

55. Шергін С. Політологія міжнародних відносин: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 256 с.

56. Щорічна доповідь про стихійні лиха світу Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. URL: www.ifrc.org/PageFiles/89755/Photos/307000-WDR-2021-FINAL-email-1.pdf (дата звернення: 11.03.2024).

57. Amnesty International. URL: www.amnesty.org (дата звернення: 02.12.2023).

58. Coffey C., Revollo P., Harvey R. *Time to care. Unpaid and underpaid care work and the global inequality crisis*. Oxford: Oxfam GB, Oxfam House. Retrieved from. URL: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620928/bp-time-to-care-inequality-2020-en.pdf> (дата звернення: 17.01.2024).

59. Landlord. Infografica. URL: www.howmuch.net (дата звернення: 13.01.2024).

60. Moller S, Poverty In: International Encyclopedia of Economic Sociology. London, New York: Routledge. 2015. P. 526–528.

61. The World Bank. URL: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SI.POV.GINI&country> (дата звернення: 10.03.2024).

62. United Nations. Statement on Visit to the USA, by Professor Philip Alston. *United Nations Special Rapporteur on extreme poverty and human rights*. URL: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/News.aspx?NewsID=22533&LangID=EUnited> (дата звернення: 18.01.2024).